

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ



DIPLOMOVÁ PRÁCE

2021

Bc. Ondřej Čížinský

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

FAKULTA ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ

KATEDRA HUMANITNÍCH VĚD



VÝVOJ OSÍDLENÍ HORSKÉ OBCE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Vedoucí práce: prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.

Diplomant: Bc. Ondřej Čížinský

2021

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Fakulta životního prostředí

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Ondřej Čížinský

Krajinné inženýrství
Regionální environmentální správa

Název práce

Vývoj osídlení horské obce

Název anglicky

Development of settlement in the mountain village

Cíle práce

Hlavním cílem diplomové práce je zachytit vývoj osídlení horské obce Rokytnice nad Jizerou v průběhu minulého století až po současnost, a to zejména sledováním změn v počtu jejích obyvatel a domů. Shromážděním a analýzou dat o obci, se kterou se pojí také problematika vysídlování pohraničí a fenomén chalupaření, se práce rovněž pokusí o vyhodnocení jejich vlivu na dané území.

Metodika

Teoretická část diplomové práce bude zaměřena na studium odborné literatury k tématu venkova, pohraničí, osídlení, krajiny a tzv. druhého bydlení včetně materiálů týkajících se historie dané obce. Praktická část bude věnována samotné obci a její charakteristice. Budou vyhledána a utříděna dostupná data o počtu obyvatel a domů v obci a provedena analýza těchto dat dokumentujících vývoj osídlení zejména v průběhu 20. století až po současnost.

Harmonogram práce:

Březen 2020 – specifikace metodiky, stručný obsah teoretické části práce

Srpen 2020 – zpracování teoretické části DP (úvod, popis metodiky, literární rešerše),

Říjen 2020 – vlastní terénní šetření

Prosinec 2020 – zpracování a odevzdání empirické části v první verzi

Březen 2021 – odevzdání kompletní DP se zpracovanými připomínkami

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

obyvatelstvo, venkov, osídlení, pohraničí, obec, krajina

Doporučené zdroje informací

Fialová, D., Vágner, J., 2004: Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku.

Internetové zdroje: www.czso.cz

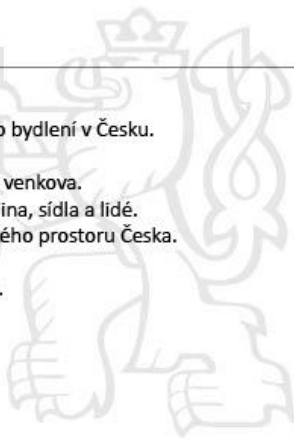
Majerová, V., Herová, I., 2009: Český venkov 2008: Proměny venkova.

Ouředníček, M., Špačková, P., Novák, J., 2013: Sub Urbs: krajina, sídla a lidé.

Perlín, R., Kučerová, S., Kučera, Z., 2010: Typologie venkovského prostoru Česka.

Spurný, M., 2006: Proměny sudetské krajiny.

Svobodová, H., Věžník, A., 2014: Úvod do geografie venkova.



Předběžný termín obhajoby

2020/21 LS – FŽP

Vedoucí práce

prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 4. 3. 2021

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 12. 3. 2021

prof. RNDr. Vladimír Bejček, CSc.

Děkan

V Praze dne 13. 03. 2021

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně pod vedením prof. PhDr. Ing. Věry Majerové, CSc. Uvedl jsem všechny literární prameny a publikace, ze kterých jsem čerpal.

Prohlašuji, že tištěná verze se shoduje s verzí odevzdanou přes Univerzitní informační systém.

V Rokytnici nad Jizerou 30. 3. 2021

.....

Poděkování

Za pomoc a odborné vedení při vypracování mé diplomové práce bych chtěl poděkovat vedoucí práce prof. PhDr. Ing. Věře Majerové, CSc.

Abstrakt:

Diplomová práce se zabývá vývojem osídlení horské obce Rokytnice nad Jizerou. První část ve formě literární rešerše je věnována obecné problematice sídel a osídlování našeho území, proměnám českého venkova, fenoménu druhého bydlení a dopadům na krajinu. Druhá část je pojata jako monografie obce. Na podkladě dat o počtu obyvatel a domů sleduje v kontextu historických událostí vývoj osídlení zejména v průběhu 20. století po současnost a zamýšlí se nad dalším směřováním obce.

Klíčová slova:

obyvatelstvo, venkov, osídlení, pohraničí, obec, krajina

Abstract:

The diploma thesis deals with the development of the settlement of the mountain village Rokytnice nad Jizerou. The first part in the form of a literature review is devoted to general issues of settlements and the settlement of our territory, the changes of the Czech countryside, the phenomenon of second housing and the impact on the landscape. The second part is assumed as a village monograph. Based on data on the number of inhabitants and houses, in the context of historical events, it monitors the development of settlement, especially during the 20th century to the present, and considers the further direction of the village.

Key words:

population, countryside, settlement, borderland, village, landscape

Obsah

1. ÚVOD	1
2. CÍL PRÁCE	1
3. METODIKA	2
4. LITERÁRNÍ REŠERŠE	2
4.1. Sídelní struktura České republiky	2
4.1.1 Sídlo	4
4.1.2 Osídlení	4
4.1.3 Typy sídel.....	4
4.1.4 Venkovský region	7
4.1.5 Venkov a město.....	8
4.1.6 Český venkov ve 20. století	8
4.1.7 Typy současného venkova	11
4.1.8 Život na venkově.....	12
4.2 Sídla a krajina.....	14
4.2.1 Evropská úmluva o krajině	15
4.2.2 Vývoj české kulturní krajiny a osídlení	17
4.2.3 Osídlování pohraničních oblastí.....	18
4.2.4 Vývoj osídlení Krkonoš	20
4.2.5 Lidová architektura západních Krkonoš	22
4.3 Funkce obce	23
4.3.1 Nástroje obce pro rozvoj území	24
4.3.2 Lokální patriotismus	25
4.4 Druhé bydlení.....	27
4.4.1 Vývoj druhého bydlení.....	29
4.4.2 Pozitiva a negativa	31
4.4.3 Apartmány.....	32

5. ROKYTNICE NAD JIZEROU	35
5.1 Charakteristika obce.....	35
5.1.1 Z historie obce.....	35
5.1.2 Název obce	40
5.1.3 Poloha obce	40
5.1.4 Postavení obce v sídelním systému.....	42
5.1.5 Přírodní a klimatické podmínky.....	42
5.1.6 Krajina.....	44
5.2 Demografická a sociální struktura	48
5.3 Dopravní napojení obce	52
5.4 Občanská vybavenost a služby.....	53
5.5 Vývoj počtu obyvatel	55
5.6 Vývoj počtu domů.....	60
5.7 Porovnání vývoje osídlení obcí.....	66
5.8 SWOT analýza	70
6. DISKUZE.....	71
7. ZÁVĚR	73
8. PŘEHLED LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ	75

1. ÚVOD

Osídlování území dnešní České republiky je spojeno s vývojem lidské společnosti, která se z původní komunity lovců a sběračů v období neolitu přeměnila nejprve na společnost pastevců a zemědělců a procházela postupně dalším vývojem, aby po průmyslové revoluci vstoupila do epochy společnosti moderní. Různé historické události, georeliéf, přírodní a klimatické podmínky ve vzájemné synergii ovlivnily vznik a rozvoj prvních sídel zakládaných zpočátku v úrodných nížinách velkých vodních toků. S narůstajícím počtem obyvatel se část populace vydávala kolonizovat postupně další a další území proti proudu řek a do vyšších nadmořských výšek. S příchodem člověka do původní divoké krajiny docházelo k její přeměně na krajinu kulturní a urbanizovanou, tedy na takovou, jakou ji známe dnes. Někde neobyčejně krásnou a dech beroucí, jinde zase poničenou a zlomenou. Je odrazem vývoje a proměn ve společnosti, zrcadlem jejího stavu.

Krajina a osídlení našeho pohraničí prošly rovněž zajímavým vývojem, který neustává a reaguje na současné dění. Tato diplomová práce se pokouší o zachycení vývoje a problematiky osídlení horské obce Rokytnice nad Jizerou, která se z původní německé sklářské osady postupně stala významným sídlem v regionu západních Krkonoš, prošla bouřlivou etapou odsunu původních obyvatel, aby se ze zemědělsko-průmyslového města stala známým rekreačním střediskem postaveným zejména na fenoménu druhého bydlení. Současná Rokytnice nad Jizerou se potýká s odlivem trvale žijících obyvatel a se zvýšeným zájmem široké veřejnosti o rekreační objekty ve zdejším atraktivním území.

2. CÍL PRÁCE

Hlavním cílem diplomové práce je zachytit vývoj osídlení horské obce Rokytnice nad Jizerou, zejména v průběhu minulého století až po současnost, a to sledováním změn v počtu jejich obyvatel a domů. Shromážděním a analýzou dat o obci, s kterou se pojí také problematika vysídlování pohraničí a fenomén chalupaření, se práce rovněž pokusí o vyhodnocení jejich vlivu na dané území.

3. METODIKA

Pro rešeršní část mé diplomové práce jsem čerpal informace studiem knižních a internetových zdrojů, jež jsou uvedeny v závěru práce. K vypůjčení odborné literatury jsem využil zejména služeb knihovny České zemědělské univerzity v Praze a Krajské vědecké knihovny v Liberci. Část důležitých informací jsem získal na odborných internetových portálech a studiem odborných časopisů. Platnou legislativu k tématu jsem si prostudoval v právním informačním systému CODEXIS a na webu Zákony pro lidi.

Zásadním zdrojem dat o vývoji osídlení v obci byly údaje Českého statistického úřadu. Doplňující informace jsem čerpal od pracovníků Městského úřadu Rokytnice nad Jizerou, z Okresního archivu v Semilech, z nahlížení do katastru nemovitostí a z vlastních zjištění v terénu. Získaná data jsem seřídil a pomocí aplikace Microsoft Excel 2016 z nich vytvořil tabulky a související grafy. Pro úpravu mapových podkladů jsem využil aplikaci Microsoft Fotografie 2020. Dále jsem použil metodu SWOT analýzy, která je založena na určení silných a slabých stránek, které se vztahují k vnitřnímu prostředí, a na stanovení příležitostí a hrozeb, jež mohou ovlivnit systém z vnějšího prostředí. Vytváří tak rámec pro systematickou analýzu, která usnadňuje vzájemné porovnání vnějších příležitostí a hrozeb s vnitřními silnými a slabými stránkami systému.

4. LITERÁRNÍ REŠERŠE

4.1. Sídlní struktura České republiky

Sídlní struktura současné České republiky (dále ČR) je pozůstatkem vývoje osídlení českých zemí v průběhu uplynulých století. Lze ji charakterizovat několika typickými znaky, z nichž se jedná zejména o:

- vysoký stupeň rozdrobenosti venkovských sídel,

projevující se současně vysokým počtem relativně malých obcí (MUNI ©2013). Podobnou roztržitost sídlní struktury lze sledovat snad jen ve Francii, případně také na Slovensku. (MV ČR ©2016). Ke dni 1. 1. 2011 se na území ČR nacházelo 4 856 obcí do 1 000 obyvatel (77,7 % z celkového počtu obcí) a současně v nich žilo 1 789

091 obyvatel (tedy pouze 17 % obyvatel ČR). Obce s méně než 1 000 obyvateli vykonávaly správu na více než polovině rozlohy ČR (cca 57,0 % z celkové rozlohy ČR), významné je rovněž jejich plošné a, i přes jisté regionální rozdíly, prakticky rovnoměrné rozložení (MUNI ©2013). Ke dni 31. 12. 2019 bylo v ČR 4 775 obcí do 1 000 obyvatel (76 % z celkového počtu obcí). V této skupině obcí žilo 1 802 126 obyvatel (22,8 % obyvatel ČR) (ČSÚ ©2021a).

V historii bylo malých obcí na území ČR ještě více. V období tzv. první republiky v letech 1918 až 1938 se zde nacházelo více než 11 000 obcí a přes 83 % z nich mělo pouze do 1 000 obyvatel. Také po skončení 2. světové války bylo kolem roku 1950 na území ČR až 11 459 obcí. Dalším trendem až do roku 1989 bylo snižování tohoto počtu, zejména slučováním obcí v rámci projektu střediskové sídlení soustavy, který byl centrálně řízen státem. Motivací k prosazování střediskové koncepce osídlení byl zejména politický centralismus a očekávání ekonomických přínosů (MUNI ©2013). Výsledkem uvedeného procesu administrativní integrace obcí, která byla často prováděna byrokratickým až násilným postupem bez diskuse s obyvateli (Perlín 1999), byla existence pouze 4 100 obcí k počátku roku 1990. Se změnou politického režimu přišel poměrně překotný proces dezintegrace, který byl nejintenzivnější začátkem 90. let minulého století (v roce 1990 vzniklo 1668 obcí), avšak postupně slábl, až byl přijetím současně platného zákona o obcích, který stanovil přísnější podmínky pro vznik nové obce, po roce 2001 prakticky zastaven. Přesto se k 1. 1. 2011 na území ČR nacházelo již 6 251 obcí, tzn. nárůst o 2 151 obcí oproti počátku roku 1990 (MUNI ©2013).

- poměrně nízké zastoupení velkoměst,
- významnou roli malých a středních měst.

Ke dni 31. 12. 2019 existovalo na území ČR dle údajů Českého statistického úřadu (dále ČSÚ) 607 měst, z nichž bylo 27 měst statutárních (ČSÚ ©2021b). Od roku 2004 trvale narůstá počet obyvatel měst, k 31. 12. 2019 žilo ve městech 7 369 769 obyvatel, tj. 69 % všech obyvatel ČR (ČSÚ ©2021c). Relativně nízký počet velkoměst je taktéž charakteristickým rysem sídelní struktury ČR (MUNI ©2013). Vyjma hlavního města Prahy bylo k 31. 12. 2019 v ČR pouze město Brno, které mělo více než 300 000 obyvatel (blížila se Ostrava s téměř 290 000 obyvatel), a pouze další tři města nad 100 000 obyvatel, tj. Plzeň, Liberec a Olomouc (ČSÚ ©2021d). Při poměrně vysoké

míře urbanizace tak z uvedených údajů vyplývá důležité postavení malých a středních měst v sídelní struktuře ČR (MUNI ©2013).

4.1.1 Sídlo

Základní jednotkou osídlení je sídlo. Lze jej definovat jako relativně malé území s pevným ohraničením. Považuje se za něj každé lidmi obydlené místo společně s přilehlými katastrálně příslušnými plochami, které obyvatelé tohoto sídla používají. Sídlo je výsledkem synergického působení přírodních a socioekonomických vlivů. Základní kvantitativní ukazatele určující sídlo jsou rozloha v km² (geografický ukazatel) a počet obyvatel (demografický ukazatel). Jejich vzájemným poměrem je vyjádřena hustota obyvatel (geograficko-demografický ukazatel) (Hudečková a kol. 2005).

Sídlem se rozumí prostorově oddělená jednotka tvořená skupinou domů. Je oddělena od ostatních sídel nezastavěným prostorem. Sídlo má obytnou či rekreační funkci (Perlín 1999).

4.1.2 Osídlení

Soustava sídel společně s jejich vzájemnými vazbami, postavením v hierarchii a funkčními strukturami se nazývá osídlení případně sídelní struktura. Je nejčastěji charakterizována stupněm urbanizovanosti opírajícím se zejména o rozdělení sídel dle velikosti. Dalšími ukazateli, které popisují charakter osídlení, jsou:

- „počet obcí
- průměrná velikost obcí (měřeno rozlohou katastru a počtem obyvatel)
- struktura obcí dle velikostních skupin (měřeno počtem obcí a počtem bydlícího obyvatelstva v daných skupinách
- podíl obcí jednotlivých velikostních kategorií na celkovém počtu obcí
- podíl bydlícího obyvatelstva v jednotlivých velikostních kategoriích na celkovém počtu obyvatelstva“

(Hudečková a kol. 2005).

4.1.3 Typy sídel

Klasifikaci sídel a jejich členění se ve svých pracích věnovalo již mnoho autorů, kteří vytvořili různé typologie z hlediska posuzování rozličných faktorů jako hustota zalidnění, vývoj počtu obyvatel, občanská vybavenost, ekonomická aktivita obyvatel, dojížděka za prací aj. Základní a nejjednodušší je rozdělení sídel podle velikostních

kategorií, zejména podle počtu obyvatel. Příkladem takové velikostní hranice je podmínka 3000 obyvatel při žádosti obce o získání statusu města (Majerová a kol. 2009).

Základními typy sídel v dnešní společnosti jsou:

Městské sídlo

Zpravidla mladší sídelní útvar, co do velikosti větší než venkovské sídlo, s dynamičtější rychlostí vývoje a rozmanitou strukturou obyvatelstva a stylů života, heterogenním využitím ploch a funkcí. Převládá v něm hospodářská činnost převážně nezemědělského charakteru.

Vnější znaky města (zejména geografické, technické a urbanistické parametry):

- historické jádro, pravidelný půdorys, pestrá struktura veřejných prostorů, různorodá skladba zastavěných ploch a jejich funkčního využití.

Vnitřní znaky města (demografické, kulturní, ekonomické, sociální, politické):

- vysoká hustota obyvatel, různorodá odvětví hospodářských funkcí a zaměstnanosti, funkce města jako střediska, vyšší počet návštěvníků a denních obyvatel, dopravní ruch (Hudečková a kol. 2005).

Venkovské sídlo

Venkovské sídlo je starší vývojová forma sídla, s menší velikostí a pomalejší rychlostí vývoje. Struktura obyvatelstva je zpravidla více homogenní stejně jako využití ploch, funkcí a životního stylu. Převažuje zde funkce zemědělská, projevující se ve vnějším vzhledu sídla s převládající formou bydlení v podobě usedlostí s obytnou a hospodářskou částí, a další činnosti na zemědělství navazující. Není podstatné, jestli se jedná o hlavní zaměstnání obyvatel, pouhý přivýdělek nebo jen samozásobitelskou produkci, tedy o drobnou rostlinnou či živočišnou výrobu pro vlastní potřebu s případnou směnou přebytečných zemědělských produktů v rodině či mezi sousedy. V kontextu dnešní doby se však v některých venkovských sídlech ztrácí výrazný podíl zemědělství a na větším významu získávají také další funkce, např. obytná funkce zahrnující samotné bydlení bez hospodářské činnosti nebo rekreační „druhé bydlení“.

Venkovská sídla se mohou dělit podle počtu usedlostí na tyto velikostní kategorie:

- samota – izolované obydlí oddělené loukami, polem či lesy od jiných usedlostí
- víska – uskupení čtyř až pěti zemědělských usedlostí
- vesnice – mimo zemědělských usedlostí se zde nacházejí další objekty jiného než zemědělského charakteru např. kostel, škola, obchod, hospoda, pošta, řemeslné dílny (Hudečková a kol. 2005).

Venkovské sídlo lze definovat různými nástroji, jež popisuje Perlín (1999) pomocí následujících hledisek:

„a) urbanistické – venkovské sídlo je vymezeno jako sídlo s typickou urbanistickou strukturou nízkopodlažní zástavby s vysokým podílem rodinných domů s málo vyvinutou uliční sítí s dominantním prostorem návsí jako společenského a kulturního centra sídla a vysokým podílem zeleně v sídle

b) architektonické – venkovské sídlo je vymezeno jako sídlo s dominancí nízkopodlažní zástavby v individuálních rodinných domech, které nemají vybudován parter (přízemí) určený k obchodní činnosti nebo ke službám. Venkovský dům je doplněn rozsáhlejším hospodářským zázemím, které sloužilo původně pro zemědělskou prvovýrobu (chlěvy, stáje) v současnosti slouží k zabezpečení provozu domu. Pro tradiční venkovský dům je typické vymezení dvora a zahrady s výrazně oddělenými funkcemi

c) sociální – venkovské sídlo je takové sídlo, kde existují mnohem užší sociální kontakty mezi jednotlivými obyvateli sídla, kde existuje dlouhodobá neformální sociální kontrola a participace

d) ekonomické – venkovské sídlo je takové sídlo, kde dominantní nebo rozhodující činností je zemědělství a primární výroba potravin a kde významný podíl ekonomicky aktivních osob vyjíždí do zaměstnání mimo toto sídlo

e) historické – sídlo, které v minulosti získalo městská práva, je městem, ostatní sídla jsou vesnicemi. Městem by tedy byla i sídla jako Rabštejn nad Střelou s 26 obyvateli, který v současnosti nemá ani statut obce

f) administrativní – městy jsou ty obce, které stát jako města definuje a která mají právo používat městská práva a městský znak. Toto označení nově propůjčuje

městům předseda Poslanecké sněmovny a nemá žádný administrativní nebo jiný význam. Jeho jediný význam je prestižní

g) statistické – venkovské sídlo je takové sídlo, která má méně než konvenčně stanovený počet obyvatel.“

V ČR se pro vymezení venkovských sídel v praxi obvykle pracuje s hranicí 2000 obyvatel, která byla stanovena s ohledem na typickou českou sídelní strukturu. V ostatních státech Evropy je to zpravidla až 5000 obyvatel. Není výjimkou, že existují sídla s výrazným venkovským charakterem, která tuto hranici 2000 obyvatel přesahují, a naopak jsou sídla s méně obyvateli, která se díky své urbanistické struktuře, architektonickým hodnotám nebo pestré ekonomické struktuře řadí spíš k městům (Perlín 1999).

4.1.4 Venkovský region

Mluví-li se o venkovském regionu, jedná se většinou o pojem využívaný ve statistikách, při vypracování rozvojových dokumentů a v regionální politice. Evropská unie člení regiony podle podílu obyvatel žijících ve venkovských obcích, jež jsou v tomto případě určeny stanovenou maximální hustotou obyvatel. Z tohoto pohledu se funkční administrativní regiony dělí podle podílu obyvatel ve venkovských obcích na:

- „*venkovský region (Rural region – dříve Predominantly rural region) – více než 50 % obyvatel žije ve venkovských obcích (s hustotou zalidnění do 150 obyv./km²);*
- *přechodný region (Intermediate region – dříve Significantly rural region) – 15-50 % obyvatel žije ve venkovských obcích;*
- *městský region (Urban region – dříve Predominantly urban region) – méně než 15 % obyvatel žije ve venkovských obcích“ (Majerová a kol. 2009).*

V ČR výrazně převládají přechodné regiony, jež se dále dělí do následujících typů: převážně venkovské regiony (s 37,5–50 % obyvatel ve venkovských obcích), smíšené regiony (s 25–37,5 % obyvatel ve venkovských obcích) a převážně městské regiony (s 15–25 % obyvatel ve venkovských obcích). Nevýhodou tohoto jinak srozumitelného členění je vysoký stupeň zjednodušení vycházející z daného kritéria, v němž nelze zohlednit specifické regionální odlišnosti a charakteristiky. Při použití této klasifikace

na kraje, jako vyšší územní jednotky, je venkovským regionem fakticky území celé ČR vyjma hlavního města Prahy (Majerová a kol. 2009).

4.1.5 Venkov a město

Definice venkova je mnoho, přesto je velmi obtížné venkov a jeho hranice přesně vymezit, stejně jako definovat město v odlišném historickém období, v různých částech světa a civilizacích. Při srovnání dnešního velkoměsta s malým venkovským sídlem je rozdíl zřetelný. Bude-li se však velikost města postupně zmenšovat a venkovské sídlo bude naopak stále větší, bude hranice mezi nimi v jisté chvíli nepatrná a nerozlišitelná. Často se tedy jedná o subjektivní či kvalitativní pohled. Obecně lze říct, že venkov je všechno území mimo města, jak vyplývá z porovnání významu latinského termínu rural čili venkov s jeho antonymem urban neboli město. Zpravidla se venkovem nazývá řídko osídlené území, v němž hraje významnou roli zemědělství (Majerová a kol. 2009). Zajímavý je pohled sociologické encyklopedie, kde se venkov definuje následovně: „*Venkov je obydlený prostor mimo městské lokality tradičně charakterizovaný orientací na zemědělství a menší hustotou obyvatel, ale i jiným způsobem života, většinou propojeným s přírodou, a také s jinou sociální strukturou ve srovnání s městem...*“ (Sociologický ústav AV ČR ©2018). Vzhledem k vývoji společnosti a změnám způsobu života zejména na venkově však i tato definice nemusí být v budoucnosti dobře použitelná, neboť již nyní dochází k prolínání hranic mezi venkovským a městským prostorem (Majerová a kol. 2009).

Města a vesnice jsou souhrnně pojmenována v zákoně o obcích, bez ohledu na jejich velikost, jako obce. Ostatně pojmy vesnice, město nebo městys nejsou v legislativě přesně definovány a slouží pouze jako obecný název různých druhů sídel (Perlín 1999).

Ustanovení § 18 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, v platném znění říká: „*Každá část území České republiky je součástí území některé obce, nestanoví-li zvláštní zákon jinak.*“

Předmětný zákon v ustanovení § 3 určuje, za jakých podmínek obec může získat status města případně městyse, a v § 4 taxativně vyjmenovává tzv. statutární města.

4.1.6 Český venkov ve 20. století

Český venkov se utvářel v dlouhodobém vývoji a postupně se transformoval od ryze zemědělské funkce k daleko větší variabilitě funkcí. Do doby před začátkem 2. světové

války se tento vývoj prakticky nelišil od okolního střeoevropského venkovského prostoru. Jeho základní charakteristikou byla stabilní zemědělská výroba částečně doplňovaná jinými ekonomickými aktivitami a pevný vztah k půdě. Panoval zde čilý spolkový život. Venkovská společnost byla jasně diferencovaná na jednotlivé sociální vrstvy s respektovaným postavením místních autorit a vysokou společenskou participací veřejnosti (Perlín 1999).

Odsun Čechů v roce 1938

Do tohoto stavu zasáhl pomnichovský odsun Čechů, kteří v říjnu 1938 byli donuceni opustit svůj domov a majetek v oblastech Sudet, které byly politickým rozhodnutím připojeny k Velkoněmecké říši. Ačkoli se odsun nedotkl dramaticky velkého počtu obyvatel, neboť v pohraničních lokalitách žila jasná převaha německy mluvících obyvatel, znamenala přesto tato událost první zásah do dalšího vývoje venkova v ČR. Důsledkem politických jednání přišla totiž část venkovského obyvatelstva o nejcennější hodnotu v podobě domova a zemědělské půdy, která byla historickým a generacemi hrdě předávaným majetkem, na němž lidé velmi lpěli a na němž byla postavena společenská prestiž jednotlivých rodin a rodů (Perlín 1999).

Období poválečného odsunu Němců

Odsun německy mluvícího obyvatelstva z pohraničních regionů zasáhl do stability a vztahů venkova a krajiny ještě citelněji. Opět se tak stalo na základě politické vůle a také poválečných nálad ve společnosti bez možnosti těch, kterých se opatření bezprostředně dotýkalo, toto rozhodnutí ovlivnit. S přihlédnutím k tomu, že se uvedené opatření dotklo přibližně 1/3 území a 2 500 000 až 3 500 000 obyvatel předválečného Československa, byly jeho následky zásadní a nepřehlédnutelné. Spočívaly zejména v úplné změně vlastnických poměrů, v totálním propadu zemědělství a značném propadu průmyslu, ale hlavně v radikálním vysídlení venkova v pohraničí a dlouhodobém snížení počtu jeho obyvatel. Ačkoli probíhala snaha o rychlé dosídlení, žilo v některých lokalitách do roku 1950 pouze 45 % původního počtu obyvatel a mnoho drobnějších sídel již nikdy dosídleno nebylo a zaniklo. Nově příchozí obyvatelé logicky neměli k místnímu prostředí a krajině vztah, mnohdy neměli ani zkušenosti s hospodářstvím a venkovským stylem života, a proto často docházelo ve venkovských sídlech k výměnám obyvatelstva. Vysoké saldo migrace nedovolovalo navázat lepší sociální participaci a vztahy mezi obyvateli. Docházelo

zde také k vyšší míře zejména majetkové kriminality. Konečným zásahem pro ty obyvatele, kteří opravdu chtěli v pohraničí najít domov a hospodařit, byla kolektivizace, která sotva usazeným obyvatelům vzala půdu a možnost pokračovat v zemědělství a v navázání pevnějšího vztahu k novému prostředí (Perlín 1999).

Období kolektivizace zemědělství

Intenzivní až bezohledné prosazování původně sovětské myšlenky kolektivizace a družstevního hospodaření v zemědělství přineslo v období let 1948 až 1953 další významnou změnu do venkovského prostoru. Její propagace byla založena na očekávání, že hospodaření na větších půdních celcích přinese také vyšší produktivitu práce a výnosy. Ve vnitrozemí byla zakládána zemědělská družstva, v oblastech vysídlených a v okolí velkých měst vznikaly státní statky ve vlastnictví státu. Razantní způsob a rozsah, jakým byla tato idea prosazována na našem území, přinesly ve svém důsledku nevratné zásahy do ekonomiky a společnosti venkova. Znovu bylo implementováno politické rozhodnutí a ti, kteří se ho nechtěli dobrovolně účastnit, byli okolnostmi tvrdě donuceni postupem času vzdát se soukromého hospodaření, tradic a rodinného majetku v podobě nemovitostí, dobytka, mechanizace apod.

Jakkoli byla kolektivizace úspěšná v podobě navýšení produkce a produktivity práce v zemědělství, zanechala zřetelné stopy v sociální struktuře venkova. Do vedení družstev se prosazovali mnohdy lidé z dosud nižších společenských vrstev, avšak politicky loajální. Oproti tomu dlouhodobě vážené a respektované autority v podobě duchovních, učitelů či úspěšných sedláků se dostávaly na okrajové pozice. Současně docházelo k útlumu spolkových aktivit, respektive k zúžení jejich činnosti na akce typu tanečních zábav a veselic (Perlín 1999).

Období socializace venkova v letech 1952 až 1970

Ekonomické a sociální vztahy na venkově se počaly stabilizovat, docházelo k pozvolnému zklidnění po vyhrocené době kolektivizace, někteří sedláci se mohli alespoň částečně vrátit k hospodaření nebo získali místo ve vedení družstev. Zemědělská produkce a produktivita práce se díky mechanizaci navýšily, ale družstevníci postupem času ztratili faktickou moc nad svými družstvy a půdou a zemědělské odvětví se dostalo pod plnou kontrolu státu. Mladí lidé se začali stěhovat do měst v důsledku intenzivního náboru pracovních sil do těžkého průmyslu a strojírenství. Snahou státního aparátu bylo stírání rozdílů mezi venkovem a městem a

přizpůsobování života na venkově městskému životnímu stylu. Důsledkem se stalo například nahrazování tradičního venkovského domu nevhodnou architekturou v podobě domů městského typu, výstavby monumentálních kulturních domů či panelových bytových domů (Perlín 1999).

Období koncentrace a rekreace v letech 1970 až 1990

V tomto období docházelo k rušení malých zemědělských provozů v menších obcích a k jejich slučování do velkých zemědělských závodů s obrovskou rozlohou zemědělské půdy a velkokapacitními stájemí. Ve velkých obcích vznikala nákupní střediska, jejichž architektura taktéž nerespektovala místní zvyklosti a jejichž provoz zrušil drobné obchody a provozovny v obci. Podle tzv. střediskové soustavy došlo k rozdělení venkovských obcí na tyto kategorie:

„1. Středisko osídlení místního významu – středisko s významným postavením v sídelní soustavě, velké sídlo s plně rozvinutou základní obchodní infrastrukturou, těchto sídel bylo vymezeno cca 600 v celé ČR.

2. Nestřediskové sídlo trvalého významu – menší sídlo s dominantní obytnou funkcí, které ovšem nemá další výrobní nebo obslužné funkce, často je i sídlem obecního úřadu.

3. Nestředisková sídla ostatní – ostatní menší sídla, zpravidla bez administrativní funkce.“

Rozvoj v nejmenších sídlech byl záměrně potlačován, investiční akce jako výstavba vodovodů a kanalizací, opravy škol a komunikací ale i individuální výstavba rodinných domů byly směřovány do obcí 1. nebo 2. kategorie. Spolkový život ztratil širší společenské vazby a jeho činnost byla úzce zaměřena. Byl zpravidla zastoupen jednotkami dobrovolných požárníků, tělovýchovnými jednotami s převahou fotbalu, mysliveckým sdružením, zahrádkáři, divadelními ochotníky nebo svazem žen. Vliv církve na venkovskou společnost se prakticky vytratil a projevoval se pouze okrajově. V tomto období dochází k masivnímu rozvoji chataření a chalupaření (Perlín 1999).

4.1.7 Typy současného venkova

Původně relativně homogenní venkovské obce se v čase diferencují z pohledu struktury obyvatelstva, z hlediska činností zde probíhajících i dle příležitostí a možností rozvoje, které se venkovským obcím nabízejí. Předpoklady jejich rozvoje lze

vysledovat z některých sociálně ekonomických ukazatelů. K nejvýznamnějším ukazatelům postavení obcí ve struktuře osídlení a k faktorům ovlivňujícím potenciál jejich rozvoje patří velikost a geografická poloha. Podle typologie venkovských obcí na podkladě dostupných statistických dat byly vymezeny tři hlavní typy venkovského prostoru ČR:

1. venkov v zázemí velkých měst

- území, kde typické znaky venkova se postupně ztrácí vlivem města,

2. nerozvojový český venkov

3. moravský venkov.

Z pohledu historického vývoje, fyzicko-geografických, sociálních a ekonomických kritérií se venkovský prostor ČR rozděluje dále na tyto typy venkova:

a) rozvojový venkov

b) nerozvojový sousedský venkov

c) moravské periferie

d) vybavený moravský venkov

e) *problémový rekreační venkov*

f) *intenzivní rekreační oblasti*

g) *strukturálně postižený průmyslový venkov*

h) *neprofilovaný venkov.*

V oblasti pohraničí jsou vymezeny posledně jmenované čtyři typy venkova. Jejich vytvoření nelze přisuzovat pouze vlivu odsunu německého obyvatelstva po 2. světové válce, ovlivnilo je především souhrnné působení specifických podmínek rozdílných částí českého pohraničí (Perlín a kol. 2010).

4.1.8 Život na venkově

Bydlení na venkově představuje výhodu v podobě kvalitnějšího životního prostředí, blízkosti přírody, větší bezpečnosti nebo klidnějšího prostředí. Přináší však s sebou řadu problémů díky malé nabídce pracovních míst, nedostatečné dopravní obslužnosti či horší dostupnosti občanské vybavenosti a služeb (Bínek a kol. 2010).

Přetrvávajícím trendem v mnoha evropských zemích, ČR nevyjímaje, je postupné vylidňování venkova. Stěhování mladých lidí z venkovských oblastí do měst pokračuje a přispívá tím ke stárnutí venkovské populace (EU ENRD ©2018). Demografické stárnutí je charakteristické výrazným převýšením postproduktivní části populace ve věku od 65 let nad dětmi do 15 let. To má následně vliv i na vzdělanostní strukturu venkovského obyvatelstva (Binek a kol. 2010). Snahou státu a obcí by tak měla být podpora ekonomického rozvoje, který přináší vhodná pracovní místa, a podpora služeb zajišťujících základní vybavenost území jako např. zdravotnictví, školství, sociální služby, doprava či obchod (EU ENRD ©2018).

Zvýšená nezaměstnanost na venkově je důsledkem menší diverzifikace ekonomických činností i celkově nižšího počtu pracovních míst v přepočtu na obyvatele. Přispívá k ní také snížení pracovních míst v zemědělství, koncentrace terciárního sektoru ve městech či špatný stav technické a dopravní infrastruktury (Binek a kol. 2010).

Efektivní fungování podnikatelských subjektů přispívá k rozvoji všech regionů. Vytváří pracovní příležitosti a kapitál v území. Podnikání na venkově má svá úskalí v podobě nižší kupní síly a poptávky, než je tomu ve městech. Náklady zvyšuje také horší dopravní dostupnost. Ta bývá často zásadním faktorem při výběru lokality pro vznik nového subjektu. Převládají zde podniky s menším počtem zaměstnanců, neboť vzhledem k věkové a vzdělanostní struktuře obyvatel bývá také těžší sehnat dostatek vhodných a kvalifikovaných zaměstnanců (Binek a kol. 2010).

Jako jedna z nejběžnějších možností pro zvýšení diverzifikace ekonomických činností na venkově je využívána oblast cestovního ruchu propagující také místní produkty, tradice, výrobky či potraviny (Binek a kol. 2010).

Dopravní dostupnost malých obcí bývá zpravidla výrazně horší než u těch větších, světlou výjimkou jsou obce s dobrou dopravní nebo příměstskou polohou. Zásadní vliv na úroveň dopravní obslužnosti obce má její postavení v sídelním systému (počet obyvatel) a poloha v dopravní síti (centrální, periferní). Rozdíl mezi rostoucími náklady na zajištění veřejné dopravy a nízkou poptávkou je často řešen omezením linek. Tím se sice sníží náklady ale v důsledku i počet cestujících, což vede k dalšímu omezování spojů a problém narůstá. Lidé jsou tak stále více nuceni používat vlastní automobily. Existují však skupiny osob, které auto nebo řidičské oprávnění nemají, např. děti a mládež nebo někteří senioři. Tyto skupiny jsou při cestách za zajišťováním

svých potřeb zcela závislé na veřejné dopravě či na jiných osobách zpravidla v produktivním věku, což způsobuje další komplikace při uvolňování ze zaměstnání apod. Částečným řešením mohou být alternativní způsoby v podobě tzv. obecního taxi nebo sdílených jízd. Zajištění dopravní obslužnosti venkovských oblastí tak představuje klíčový problém (Binek a kol. 2010).

Dostupnost a rozvoj veřejných služeb, kam patří školství, zdravotnictví a sociální služby, jsou často limitovány finančními možnostmi obcí a ovlivněny množstvím uživatelů či preferencemi obyvatel. Lze je rozdělit na základní služby (např. praktický lékař, základní škola, terénní pečovatelská služba), které by měly být dostupné v dané obci či nejbližší spádové obci, a pokročilejší služby, které jsou využívány méně často a mají větší specializaci (např. oční lékař, střední škola, hospic). V zajištění služeb mohou obce vzájemně spolupracovat. Komerční služby a jejich úroveň souvisí často s kvalitou podmínek pro podnikání. Patří sem základní služby v podobě opraven a řemeslných prací, maloobchod a pohostinství, finanční služby a různé specializované služby (právní kanceláře, daňové poradenství, cestovní kanceláře aj.). Poskytování těchto služeb může obec ovlivnit jen částečně, snad jen nabídkou vhodných prostor. Tyto služby jsou provozovány za účelem zisku, tudíž jsou závislé na poptávce, která je v menších obcích zpravidla nižší. Obyvatelé dojíždějící za prací do měst často nakupují a využijí širokou nabídku služeb přímo tam a nemají potřebu či čas využívat podobné služby ve svém bydlišti, čímž zákonitě dochází k dalšímu snížení počtu uživatelů místních služeb a potažmo k zavírání provozoven (Binek a kol. 2010).

4.2 Sídla a krajina

Struktura a hustota evropského venkovského osídlení byla do poloviny 19. století závislá zejména na schopnosti krajiny uživit její obyvatele. Odvíjela se od konfigurace terénu, klimatických podmínek, nadmořské výšky ovlivňující vegetační dobu či bonitu půdy, dostupnosti zdrojů vody, ale také od způsobu zemědělského hospodaření a vzdálenosti polností od sídla, tzv. dostupnosti plužiny (Baše 2006). Dosah obdělávané plochy vymezený docházkovou vzdáleností od sídla k polnostem se například na našem území stabilizoval zhruba na poloměru 1,2 km od sídla, určil tím úživnost plužiny i velikostní limit sídla (Löw 2003). Trvalé osídlení znamenalo pro krajinu po počátečním tvrdém zásahu, spočívajícím ve vymýcení a odlesnění, postupné

obdělávání půdy a její další kultivaci a zásahy, které se vtiskly do jejího obrazu a postupně utvořily neopakovatelný ráz krajiny, kterou dnes nazýváme krajinou kulturní (Baše 2006).

Zemědělství bylo a dodnes zůstává spojeno s určitým deformováním přírodních ekosystémů ve snaze dosáhnout co nejvyšší produkce, neboť zásadními otázkami zemědělské výroby jsou: jak velkou plochu lze obdělat, jak získat vysokou sklizeň, jak obnovit živiny v půdě, jak bojovat s potravními konkurenty (plevel, škůdci), jak geneticky zlepšit plodiny apod. V podstatě až do konce 19. století bylo zemědělství nejdůležitější funkcí rurálního prostoru a od jeho přírodních limitů a technologií zemědělského hospodaření se odvíjel vývoj krajiny (Löw 2003).

Společně s existencí středověkých měst, doplněných např. městy hornickými, přístavními a městy na důležitých obchodních stezkách, byla evropská sídelní struktura tvořena venkovskými sídly a většími obcemi či menšími městy s funkcí správních, obchodních, řemeslných a duchovních středisek. Tato lokální centra i jejich rozvoj byly do velké míry závislé na vazbách s jejich bezprostředním zemědělským okolím. Tuto strukturu evropského osídlení (a zejména rozvoj a vzájemné vztahy sídel) zasáhla průmyslová revoluce. Soustředění určitého typu výroby, zvýšená produkce a s tím spojená potřeba odbytu a obchodu s výrobky minimálně v nadregionální úrovni měly za následek náhlý rozvoj měst jako center průmyslové výroby, které se staly závislé na nových dopravních trasách spojujících je se středisky obchodu, surovin a energií. Rozvoj měst probíhal zprvu překotně a výsledná expanze sídel do jejich okolí, prováděná často bez jakékoliv zpětné vazby na krajinu, měla negativní dopad na funkce krajiny, identitu sídel i urbanistickou strukturu (Dejmal 2006).

4.2.1 Evropská úmluva o krajině

S měnícími se potřebami obyvatel a s nástupem nových technologií v zemědělství docházelo ke změnám struktury a vzhledu kulturní krajiny. Každá epocha historie zanechala stopu v celkové krajinné scénérii i v drobných detailech v podobě cest, stromořadí, mezí či staveb. Kulturní krajina ve své tváři vždy odrážela stav, vývoj a změny ve společnosti. Jako příklad zásadních politických, ekonomických a sociálních změn ve společnosti, které se do krajiny citelně promítly, lze uvést kolektivizaci zemědělství, která v zemích střední a východní Evropy způsobila v relativně krátkém

období podstatné a dramatické změny ve struktuře a stavu kulturní krajiny (Lipský 2010).

Zejména rychlý růst urbanizovaných ploch v současných evropských zemích je zásadním faktorem měnícím vzhled, strukturu a fungování krajiny. Je to důsledek suburbanizace – špatně koordinované výstavby v okrajích stávajících sídel, charakterizované nízkou hustotou zástavby a mísením různých způsobů využití území, kdy pronikáním další a další výstavby do volné krajiny vzniká nesourodá mozaika ploch s odlišnými funkcemi a dochází k zásadním změnám estetických a kulturních hodnot území (Ouředníček a kol. 2013).

Rezidenční suburbanizace představovaná výstavbou rodinných domů bývá většinou prostorově nerovnoměrná, neboť se odvíjí od lokalizačních předpokladů, jako jsou připravenost a zasíťování pozemků, jejich cena a dopravní poloha. Lidé mají často tendenci stěhovat se z center měst do území s lepší úrovní životního prostředí a krajinného rázu. Paradoxně však pomocí suburbanizace přenášejí negativa zástavby do volné příměstské krajiny (Ouředníček a kol. 2013).

Suburbanizace nerezidenčních funkcí je výrazně mladším jevem než suburbanizace bydlení. Projevuje se zejména v podobě nového lokalizování výrobních aktivit, skladovacích kapacit, maloobchodu, administrativy či sektoru kvartéru. Intenzita jejího rozvoje se odvíjí od dopravní polohy, dostupnosti pracovní síly, plánů investorů a investičních pobídek v případě průmyslových a výrobních zón. Nové průmyslové zóny zpravidla vznikají na úkor zemědělské půdy, nejsou přednostně využívány plochy brownfields. Ke klíčovým dopadům suburbanizace patří negativní ovlivnění řady nenahraditelných krajinných funkcí. Krajina ztrácí schopnost zadržovat vodu, stává se neprostupnou, omezuje se její rekreační a estetická funkce. Dochází k trvalému záboru zemědělského půdního fondu, ke změnám reliéfu, k fragmentaci krajiny novými sídelními plochami a navazující dopravní infrastrukturou. To s sebou nese nárůst emisí, skleníkových plynů, hluku a světelného smogu. Záborem a ničením přirozených biotopů rostlin a živočichů dochází k nevratnému ohrožení biodiverzity daného území (Ouředníček a kol. 2013).

Rychlé a nevratné změny spolu s jejich vážnými dopady na současnou kulturní krajinu Evropy se staly podnětem k formulování evropského dokumentu tzv. Evropské úmluvy o krajině (Lipský 2010).

Dne 1. 3. 2004 vstoupila do platnosti Evropská úmluva o krajině, kterou k březnu 2015 podepsalo 40 členských zemí Rady Evropy včetně České republiky. Tento dokument představuje společný zájem evropských zemí na udržitelném rozvoji krajiny s cílem podpořit její ochranu a odpovědné plánování v krajině včetně evropské spolupráce v péči o ní, neboť krajinu chápe nejen jako prostor, v němž existují sídla a žijí lidé, ale také jako obraz různorodosti společného přírodního, kulturního a historického dědictví a základ jejich identity. Objektem zájmu je krajina celá – přírodní, venkovská, městská i industriální, krajina výjimečná a pozoruhodná, ale také krajina běžná či narušená (MŽP ČR ©2008–2020).

Posílení významu a role krajiny ve společnosti, včetně podpory pozitivního vztahu obyvatel ke krajině, je dosažitelné zvyšováním všeobecného povědomí společnosti o funkcích krajiny a jejich hodnotách a aktivním přístupem široké veřejnosti na všech stupních správy, plánování, péče o krajinu a její regeneraci (MŽP ČR ©2008–2020).

V úmluvě jsou obsaženy následující definice:

„krajina znamená část území, tak jak je vnímána lidmi, jejíž charakter je výsledkem činnosti a vzájemného působení přírodních a/nebo lidských faktorů;

ochrana krajiny znamená činnosti směřující k zachování a udržení význačných nebo charakteristických vlastností krajiny, utvářených přírodní konfigurací a/nebo lidskou činností a právem považovaných za její historickou hodnotu;

správa krajiny znamená činnost, která má z hlediska udržitelného rozvoje zajistit pravidelnou péči o krajinu s cílem řídit a harmonizovat změny, které jsou způsobeny sociálními, hospodářskými a environmentálními procesy.“

4.2.2 Vývoj české kulturní krajiny a osídlení

Dnešní pojetí kulturní krajiny, tedy krajiny měněné a dotvářené lidskou činností, bylo utvořeno dlouhodobými historickými procesy. V kulturní krajině lze rozlišit sedm krajinných mezzotypů různého stáří a okolností jejich vzniku charakterizovaných podle Löwa (2003) následovně:

- 1) Nejstarší mezzotyp – stará sídelní krajina – vznikl cca 5300 let př. n. l. v nejnižší položených (do 300 m n. m.) a nejurodnějších oblastech dnešní ČR. Je vymezen 1. a 2. lesním vegetačním stupněm.

2) Mezzotyp krajiny velké středověké kolonizace českého masivu opanoval ve 13. a 14. století pahorkatiny. Je vymezen 3. a 4. lesním vegetačním stupněm (do 600 m n. m.). S jeho vznikem získala kulturní krajina převahu nad krajinou přírodní.

3) Mezzotyp krajiny velké středověké kolonizace karpatské oblasti východní Moravy se oproti předchozímu liší rozdílnými přírodními podmínkami západních Karpat, které přispěly k vytvoření odlišné krajinné struktury zasahující ze sousedního Slovenska či Polska.

4) Mezzotyp krajiny pozdní středověké kolonizace doznívající v 15. století obsadil vrchoviny 5. lesního vegetačního stupně. Liší se typem sídel i plužin. Stanovil historickou hranici mezi územím Čech a Moravy.

5) Mezzotyp raně novověké kolonizace podhůří v 16. století zabral území do té doby zalesněného podhůří příhraničních hor. Tentokrát nešlo pouze o ryze zemědělské důvody ale také o přiblížení hutí a skláren k dostatečným zásobám dřeva či o hledání nových nalezišť nerostů a rud.

6) Mezzotyp krajiny horské kolonizace od konce 16. do poloviny 18. století obsazoval v první fázi horská údolí a poté i některé vrcholky (paseky, kopaniny).

7) Mezzotyp urbanizované krajiny vzniká v 19. a 20. století, kdy na rozsáhlém území předchozích mezzotypů dochází k rozvoji měst, vytvářejí se sídelní aglomerace, venkovská krajina je zasažena nezemědělskými činnostmi a přírodní krajina hor cestovním ruchem.

Jen poslední dva mezzotypy krajiny se podílely na vzniku rozptýleného osídlení. Naprostá většina rozlohy ČR je tedy územím se soustředěným osídlením s výskytem menších či větších sídel v systematické síti plužin. Velikost plužiny, odvozená od maximální docházkové vzdálenosti k polnostem, cca 1,2 km, se stala obecným měřítkem struktury krajiny v ČR (Löw 2003).

4.2.3 Osídlování pohraničních oblastí

Středověká kolonizace území dnešní ČR probíhala v několika etapách. V té první bylo zahuštěno osídlení staré sídelní oblasti úrodných nížin zhruba na dnešní úroveň (Löw 2003). Větší produktivita zemědělství a rozvoj měst měly za následek relativní přelidnění těchto oblastí, neboť území české kotliny bylo osídleno pouze z asi 15 %. Ve spojení s probíhající periodou mírného oteplení evropského kontinentu to vedlo

část domácího obyvatelstva ke snaze osídlit a zemědělsky využívat také místa s vyšší nadmořskou výškou. Tato vnitřní kolonizace posunula hranici osídlení z nižších poloh především okolo Labe, Ohře, Vltavy, jižní části Moravy a Hané až k podhůří pohraničních hor. Tím se její kapacitní možnosti vyčerpaly (Beneš a kol. 2002). Osídlování vrchovin proběhlo naplno až s příchodem cizinců, kdy byl kolonizační proud domácího obyvatelstva směrem do vyšších poloh doplňován stále větším počtem osadníků z německých oblastí (Löw 2003). Němečtí osadníci se uplatnili při zakládání a rozvoji středověkých měst, Prahu nevyjímaje, a rovněž v lokalitách spojených s rozmachem těžby stříbra, jako byla Jihlava či Kutná Hora (hovoří se o tzv. hornické kolonizaci). Osídlení venkova zřejmě nebylo německými osadníky ovlivněno v té době až tak silně, jak se dříve prezentovalo. Nejvýrazněji se projevilo v pohraničí. Jeho zesílení je výsledkem dalšího historického vývoje, zejména snahy šlechty zmírnit ztráty obyvatelstva způsobené třicetiletou válkou v letech 1618 až 1648 a jejími důsledky pomocí dosídlení osadníků přicházejících z vnějších německých oblastí (Žemlička 2016).

Novověká kolonizace osídlila především pohraniční hory Krkonoše, Krušné hory, Šumavu a Český les. Noví osadníci přicházeli převážně z německých zemí, ačkoli určitou část kolonizátorů tvořilo rovněž domácí obyvatelstvo českého a německého původu. Nová sídla, zahušťující během 16. století osídlení v oblasti Lužických hor, Šluknovského výběžku a Děčína, byla německého rázu. Na Liberecku a v okolí Železného Brodu měla vznikající sídla převážně národnostně smíšený charakter. Je zajímavé, že Podkrkonoší a centrální části Krkonoš byly osídleny českými osadníky, avšak v západních Krkonoších došlo založením sklářské osady Rokytnice nad Jizerou německými kolonisty ke vzniku důležitého bodu, z něhož se šířilo německé osídlení do okolí. Také východní Krkonoše byly osídlovány převážně německými osadníky (Löw 2003).

Struktura osídlení ČR jako výsledek postupné kolonizace je poměrně stabilní přibližně od období pozdního středověku. V následujících epochách již nová sídla nebyla až na výjimky zakládána. Snad jen v období třicetileté války docházelo ke zničení většího počtu sídel přecházejícími vojsky. Na jejich místě nebo v těsné blízkosti však vznikla později sídla nová (Perlín 1999).

Z dnešního pohledu výrazněji zasáhly do struktury osídlení výsledky a dopady 2. světové války. V pohraničních oblastech u Rakouska, podél hranice bývalé Německé spolkové republiky, ale také ve vnitrozemské části Sudet, zaniklo následkem odsunu německy mluvícího obyvatelstva mnoho sídel. Převážně se jednalo o malá sídla s několika domy, která se nezdařilo opětovně dosídlit trvale žijícím obyvatelstvem (Perlín 1999).

Vznik specifické formy nových sídel je spojen s 60. a 70. lety minulého století, kdy byly zakládány souvisle zastavěné kolonie rekreačních chat, zejména jižně od Prahy (Perlín 1999).

4.2.4 Vývoj osídlení Krkonoš

Již v 11. století vedla přes Krkonoše obchodní stezka procházející územím dnešních obcí Vysoké nad Jizerou, Jablonec nad Jizerou, Rokytnice nad Jizerou, enklávou Dvoračky a dále přes hranice na slezskou stranu Krkonoš do Szklarské Poreby. Během první vlny kolonizace došlo ke konci 14. století k osídlení území ohraničeného linií řek Jizera a Jizerka na západě a spojnici dnešního Vrchlabí, Lánova, Mladých Buků, Trutnova a Žacléře na východní straně Krkonoš. Za účelem ochrany a správy obsazeného území byly v oblasti vybudovány strážní hrady např. hrad Štěpanice z konce 13. století nebo hrad Nístějka z první poloviny 14. století. Základním typem osídlení byla tzv. lesní lánová ves, kde měla každá usedlost přidělený souvislý pozemek o výměře cca 25 ha (1 lán).

Pro osídlení Krkonoš mělo velký význam sklářství. První sklárny jsou datovány do druhé poloviny 15. století v obci Sklenařice, odkud se skláři stěhovali za dřevem postupně dál a výš do hor do Dolní Rokytnice, Vítkovic, Rokytna a Rýžoviště. Mýcením původních lesů došlo k podstatnému zmenšení jejich rozlohy i k narušení přirozené skladby. Tím, že kácení probíhalo holosečně, nedocházelo ke zmlazení stínomilných dřevin, jako jsou jedle a buky. Smíšené porosty se změnilly na smrkové monokultury náchylné k větrným a kůrovcovým kalamitám.

Ve druhé polovině 16. století přicházejí do Krkonoš zejména za účelem těžby a plavení dřeva pro hutě ve vnitrozemí přistěhovalci z území dnešního Rakouska (Tyrolsko, Korutany, Štýrsko). Ti zakládali své osady na odlesněných stráních ve vyšších polohách zejména středních a východních Krkonoš a přinesli s sebou specifický styl života a hospodaření často nad horní hranicí lesa.

V 17. století došlo k většímu nárůstu obyvatel v Krkonoších, neboť lidé prchali do hor před útrapami třicetileté války. Zakládali zde nové sídelní enklávy a obsazovali také partie na hřebenech. Pastva dobytka na i nad horní hranicí lesa, sklizení sena a charakteristický způsob života znamenaly vznik tzv. budního hospodářství, které se od poloviny 17. století zařadilo do palety podnikání majitelů krkonošských panství. Příslušníci šlechtických rodů (Morzinové, Harantové a Harrachové) jej považovali za přijatelné ekonomické zhodnocení horské půdy, a proto ve vysokých nadmořských výškách založili a provozovali boudy, ve kterých byl chován dobytek. Tyto usedlosti se též pronajímaly tzv. budařům, podle kterých často nesly své jméno. Jako nejstarší bouda se uvádí Luční bouda, jejíž založení se datuje k roku 1623. Největší rozkvět budního hospodářství panoval v 18. a v polovině 19. století zejména na jilemnickém panství v západních Krkonoších. Lesy zdecimované těžbou pro sklářské hutě a pastvou dobytka se však dostaly do neutěšeného stavu. Na jilemnickém panství docházelo koncem 18. století k zavedení pasečného hospodaření a k obnovování lesů. Místního sadebního materiálu pro zalesňování byl brzy nedostatek, proto se dovážel z Rakouska a Německa a postupně tak vytlačil původní krkonošský ekotyp smrku. Zároveň došlo k zavlečení jiných cizích druhů do ekosystému.

S nástupem turistiky v 19. století a s pokračující obnovou lesa docházelo k postupnému zániku budního hospodaření a k přestavbám jednoduchých bud na objekty pro přenocování návštěvníků a k začátku pozvolné přeměny zemědělsko-průmyslových osad jako Špindlerův Mlýn či Pec pod Sněžkou na rekreační střediska. Po 2. světové válce došlo vysídlením německy hovořících obyvatel k porušení kontinuity osídlení a k zásahu do charakteristického stylu hospodaření a života v horách. Historická centra horských měst začala chátrat a pozbývat svého někdejšího významu. V Krkonoších nastal naopak rozmach chalupaření, přičemž značná část hodnotných objektů původní architektury Krkonoš vděčí chalupářům za to, že se dochovala v původním vzhledu a dobrém stavu až do současnosti. Horská rekreační střediska zaznamenala rozvoj v podobě výstavby mohutných rekreačních objektů, lyžařských vleků, sjezdových a běžeckých tratí. Po roce 1989 dochází k jejich ještě masivnějšímu rozvoji a ke zvýšení tlaku na vymezování nových zastavitelných ploch v krajině. Hodnotné území zastavují měřítkově nevhodné apartmánové domy s nárazovým využitím během víkendů a sezóny.

Pozitivním krokem je probíhající revitalizace historických center měst (Brychtová, Krause 2003).

4.2.5 Lidová architektura západních Krkonoš

Místní lidová architektura dotváří typický ráz kulturní krajiny a charakter daného území. Odráží se v ní styl života předků, jejich zručnosti a dovednosti, přirozený vkus i vnímání a vztah k okolnímu prostředí.

Nejčastějším uspořádáním zástavby v západních Krkonoších byl jednoduchý dům obdélníkového půdorysu se samostatnou stodůlkou. Dům byl zpravidla orientován rovnoběžně s vrstevnicí svahu či podél cesty a stodola naopak kolmo ke svahu. Na území Krkonoš, které jsou zahrnuty do stavební oblasti dřevěného roubeného domu, se nacházejí dva typy těchto domů – pojizerský a podkrkonošský. Pomyslné rozhraní mezi nimi vede po dřívější česko-německé jazykové hranici, přičemž pojizerský typ domu, charakterizovaný jednodušším půdorysem a zdobnými štíty, patří k západnímu území Krkonoš, a naopak podkrkonošský dům se složitějším půdorysem a jednodušší lomenicí se vyskytuje ve východní části hor.

Díky snadné dostupnosti, dobré opracovatelnosti a tepelně izolačním vlastnostem bylo základním stavebním materiálem dřevo doplněné místním kamenem. Stěny domů vznikaly z tesaných hraněných trámů s vazbou v rozích „na rybinu“ či „na zámek“ s hladkým nárožím bez přesahů (na rozdíl od srubů). Spáry v obytných stavbách byly utěsněny mechem a slámou, přemazány jílovitou hlinou a natřeny vápnem, ve stodolách zůstávaly bez výplně. Doprovodné stavby, krytá zápraží a dřevníky se zhotovovaly z lehké konstrukce opláštěné bedněním ze svisle kladených prken. V 19. století se často bílily, vyjma štítů, celé stěny roubenek. Postupně se přecházelo k dnes charakteristické kombinaci pestrého barvení trámů v odstínech okrové, zelené, červenohnědé, šedé i modré a kontrastních bílých spár, latí a okenních šambrán, přičemž výrazná kombinace tmavě hnědé až černého roubení s bílými spárami je až výsledkem chalupářského působení z druhé poloviny 20. století. Typické je zastřešení domů symetrickou sedlovou střechou se sklonem střešních rovin okolo 45°. Valbové či polovalbové střechy se vyskytovaly spíše u větších staveb bud, škol nebo farních objektů. Ze střešní roviny přikloněné ke svahu býval u roubenek vysazen tzv. „seníkový“ vikýř. Ten byl přístupný z venku pomocí lávky a umožňoval přímé uskladnění sena v podkroví domu, které bylo neobytné a mělo skladovací funkci. Během konce 19. století byl postupně nahrazován jednoduchý hambalkový krov novým typem vaznicovým, kdy se vaznice pokládala na obvodovou stěnu, která byla navýšena o tzv. bedněný „půlštok“. To mělo za následek snížení sklonu střechy pod 45° a změnu vzhledu roubenek i nově vznikajících zděných domů. Zároveň tím bylo

usnadněno zobytnění podkroví, které získalo větší světlou výšku. S rozvojem turistiky v první polovině 20. století pak docházelo k realizaci větších vikýřů pro obytnou funkci, které se vysazovaly zpravidla nad vchodem. V přízemí tak vznikla krytá veranda a nad ní obytná místnost.

Charakteristickou původní střešní krytinou byl štípaný šindel ze smrkového dřeva bez suků, v západních Krkonoších, které byly svými přírodními a klimatickými podmínkami vhodnější pro pěstování obilí, se užívaly v kombinaci se šindelem také došky. Počátkem 20. století postupně převládla térová lepenková krytina, později eternitové šablony a hladký falcovaný plech.

Štítů domů bývaly zpravidla opatřeny svislým bedněním z širších prken, kde mezery mezi nimi byly překryty úzkými lištami. Barevné provedení štítů korespondovalo s barevností stěn. Zdobnost štítů obytných staveb, typická pro oblast západních Krkonoš, má mnoho forem. Často byly štítů vodorovně rozděleny do dvou až čtyř pásů a ty pak do několika polí, vyplněných svisle či šikmo kladenými prkny. Spodní strana štítů bývala osazena zdobně vyřezávanou latí připomínající dřevěnou krajku, případně byly ozdobně vyřezávané konce svislých prken a latí. Místní raritou zdobných štítů je tzv. kočičí procházka na roubenkách v Pasekách nad Jizerou – úzká lodžie vytvořená kombinací rozdílně předsazených vodorovných pásů a zdobená balustrádou z plochých dřevěných kuželek (Louda 2010).

4.3 Funkce obce

Postavení obcí a jejich základní funkce (včetně dalších souvislostí) stanovuje zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), v platném znění, z něhož vyplývá, že obec je základní územní samosprávné společenství občanů, tvoří územní celek, který je vymezen hranicí území obce. Obec pečuje o všestranný rozvoj svého území a o potřeby svých občanů a spravuje své záležitosti samostatně. Jedná se o tzv. samostatnou působnost, do níž patří zejména uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.

Zároveň jsou obci a jejím orgánům svěřeny úkony spojené s výkonem státní správy, tzv. přenesená působnost.

4.3.1 Nástroje obce pro rozvoj území

Jedním z úkolů obce je péče o všestranný rozvoj území. Spolu s řádným hospodařením obce a správou majetku se řadí k zásadním a nelehkým úkolům, neboť zahrnuje mnoho tematických oblastí. Zároveň je to úkol odborně náročný a zodpovědný. Aby obec úspěšně a efektivně řídila rozvoj svého území, musí si určit konkrétní cíle a formulovat dílčí kroky směřující k jejich dosažení, k čemuž slouží koncepční dokumenty, obvykle se skládající z části analytické, návrhové a prováděcí. Jsou jimi zejména:

- **Strategie**

Dlouhodobý koncepční dokument obecnějšího charakteru, který stanoví základní směry a cíle rozvoje daného území ve všech základních tematických oblastech.

- **Program**

Dokument vycházející ze strategie, ve střednědobém horizontu vymezuje opatření, která bude nutno realizovat pro dosažení strategických cílů.

- **Plán**

Krátkodobý dokument implementačního charakteru, je navazujícím dokumentem na strategii a program, upřesňuje a formuluje vybraná opatření formou projektů nebo aktivit. Jeho obsahem je časový harmonogram a způsob financování. Jedná se spíše už o prováděcí než přímo koncepční dokument (MMR ©2017).

Klíčovým koncepčním nástrojem obce pro vyvážený rozvoj jejího území je územní plán. Cíle a úkoly územního plánování jsou definovány v § 18 zákona č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu (stavební zákon) následovně:

„(1) Cílem územního plánování je vytvářet předpoklady pro výstavbu a pro udržitelný rozvoj území, spočívající ve vyváženém vztahu podmínek pro příznivé životní prostředí, pro hospodářský rozvoj a pro soudržnost společenství obyvatel území a který uspokojuje potřeby současné generace, aniž by ohrožoval podmínky života generací budoucích.

(2) Územní plánování zajišťuje předpoklady pro udržitelný rozvoj území soustavným a komplexním řešením účelného využití a prostorového uspořádání území s cílem dosažení obecně prospěšného souladu veřejných a soukromých zájmů na rozvoji území. Za tím účelem sleduje společenský a hospodářský potenciál rozvoje. “

Z ustanovení stavebního zákona tedy vyplývá, že územní plán obce má za úkol zejména prověřovat a posuzovat stav území a případnou potřebu změn v území, stanovit koncepci rozvoje území, určit podmínky využívání území, stanovit prostorové uspořádání území s ohledem na umístění, uspořádání a řešení staveb, určit podmínky pro rozvoj a obnovu sídelní struktury v obci. S ohledem na ochranu přírody a krajiny dohlíží na nekonfliktní vymezení zastavitelných ploch a hospodárné využívání zastavěného území. Územní plán se zpracovává pro celé území obce a je závazným dokumentem pro rozhodování v území. Snahou územního plánu je dosažení souladu soukromých zájmů a zájmů veřejných, tedy chráněných jednotlivými zákony.

Zjednodušeně se jedná o dohodu mezi obcí a dotčenými orgány o tom, jak bude území obce využíváno a jaké budou směry jeho rozvoje (Svobodová, Věžník 2014). Jeho cílem je racionální funkční a prostorové uspořádání území a využívání tohoto území způsobem, který podpoří udržitelný rozvoj, jehož zásadní úlohou je nalezení vyváženého stavu mezi ekonomickým a sociálním rozvojem a ochranou životního prostředí. Má-li být územní plán základním dokumentem rozvoje obce a celkovým garantem stability území, mělo by výhledové období územního plánu být alespoň 10 let. Komunální volby totiž zpravidla přinesou se změnou osob zastupitelů také změnu představ o rozvoji území obce. Je proto vhodné při projednávání územních plánů naslouchat názorům oponentů a široké veřejnosti (ÚÚR ©2019).

4.3.2 Lokální patriotismus

Život na venkově obecně je spjat s pevným a pozitivním vztahem obyvatel k místu, kde žijí. Této vazbě či citovému poutu odborná literatura propůjčila pojem jako lokální identita či lokální patriotismus. Představuje hrdost místních na svou obec a spolu s dobrými vzájemnými vztahy zkvalitňuje život v obci a podílí se na jejím příznivém rozvoji. Jedním z jeho viditelných projevů je udržování lidových zvyků a tradičních místních slavností (Majerová a kol. 2009).

Hrdost na svou obec a míra patriotismu mají mnoho důvodů. Nejvíce udávaným důvodem je skutečnost, že se občan v obci narodil a žije zde od dětství, ačkoli kladný

vztah k obci může mít i ten, kdo se přistěhoval. Faktem zůstává, že lokální identita pomáhá rozvíjet obec, přispívá k ochraně kulturních a přírodních hodnot, zabraňuje často vylidňování regionů a může přispět k finančnímu efektu. Patriotismus se objevuje především u starší generace obyvatel (více než 45 let), naopak nejmladší obyvatelé ho často postrádají (Maříková 2000).

Každý region má svůj subjektivní charakter, který vzniká během historického vývoje a který přejímá kulturní, společenské a hospodářské zkušenosti obyvatel, kteří v něm dlouhodobě žijí. Identita regionu je utvářena zejména místními obyvateli, ale i jeho návštěvníky. Podobně, jako lidé působí na místo, kde žijí, ovlivňuje zpětně tento prostor své obyvatele. Regionální identita není krátkodobou záležitostí, proto je zásadním faktorem pro její utváření čas v podobě dlouhodobého stabilního osídlení určité oblasti. Ztrátu identity lze sledovat na příkladu českého pohraničí, které bylo v průběhu 20. století vystaveno mnoha zásadním změnám v osídlení a jeho struktuře. Tím došlo k přetrhání kulturních vazeb a tradic v území a ke změně nositelů identity (Cejpová 2018).

Ve velké části pohraničí byl dlouhodobě budovaný vztah k místu narušen vlivem historických událostí, které je obtížné objektivně hodnotit. Následkem Mnichovské dohody v roce 1938 muselo na určitý čas opustit území Sudet české obyvatelstvo a do vnitrozemí se stáhli také Židé. Ze strachu z pronásledování odešli němečtí antifašisté. Faktem je, že teprve poválečné vysídlení většiny místního obyvatelstva, ať již oprávněné za jejich aktivní přístup k plánům třetí říše nebo pouze za fakt, že byli Němci a mlčky bez odporu po dobu 2. světové války setrvali v pozici říšských občanů ve svých domovech, znamenalo, že z území tak velikého rozsahu se v poměrně krátké době stala doslova hospodářem opuštěná země (Dejmal 2006). Zatímco v 30. letech minulého století žilo na území Sudet asi 3 700 000 obyvatel (cca 2 650 000 Němců, 1 000 000 Čechů a několik desítek tisíc Židů), v roce 1947 obývalo stejné území přibližně o 1 500 000 lidí méně (Spurný 2006). Pro nově příchozí osídlence toto území nebylo domovem, v lepším případě ho spojovali s nadějí na nové začátky a zlepšení své dosavadní situace, v tom horším se pro některé z nich stalo pouhou kořistí (Dejmal 2006). Je prokazatelné, že pokud noví obyvatelé přicházeli z blízkého vnitrozemí ze vzdáleností do 50 kilometrů, nebyl kulturní rozdíl původních a nových usedlíků tak markantní, jako tomu bylo u přistěhovalých ze vzdálenějších částí Čech nebo ze Slovenska a jiných zemí. Naopak k největším škodám docházelo tam,

kam přišli osídlenci z kulturně odlišných oblastí (odlišná architektura domů, jiné či příliš noblesní vybavení domácností, zavedený vodovod aj.) (Feřtek 2006). V sudetské krajině se tak odehrál experiment, při kterém byli starousedlíci nahrazeni novými obyvateli s odlišným vztahem k nově nabytému majetku, bez uvědomění si místních souvislostí a bez tradice. Experiment, který proti sobě postavil krajinu s její pamětí a nové obyvatele bez této paměti, lze drsně vyjádřit i tak, že obyvatele hospodáře nahradili obyvatelé konzumenti (Plicka 2006).

Je těžké určit, co přispělo k pocitu opuštěnosti a prázdnotě krajiny pohraničí nejvíc. Zřejmě to nebylo jen samotné vysídlení původních obyvatel a zničení dosavadních vazeb lidí a krajiny. Svůj velký podíl má i vývoj po únoru 1948, který se změnou politické a společenské situace přinesl v podobě znárodnování a kolektivizace postupný zánik soukromých zemědělců, řemeslníků a drobných podnikatelů, jejichž styl života a způsob existence v území přispívá k navázání pevného vztahu k místu a ke změně jeho chápání jako domova. To, co začalo ničením německy psaných knih a dokumentů, pokračovalo chátráním a likvidací pomníčků, drobných sakrálních staveb, opuštěných domů i celých sídel. Z krajiny se ztratila síť cest a pěšin, zmizely meze, malá pole, stromořadí, pomníčky, studánky (Dejmal 2006). Zmizela také dlouho budovaná atraktivní místa v podobě přírodních vyhlídek, rozhleden a výletních restaurací (Vágner, Fialová 2004).

Odchod německého obyvatelstva z pohraničí po 2. světové válce porušil kontinuitu populačního vývoje včetně vazeb a vztahu obyvatel k lokalitě. Uvolnění domovního fondu po odsunu, omezení činnosti spolků po roce 1948, atraktivní prostředí a pokračující trend stěhování obyvatel z venkova do větších měst tak vytvořily vhodné podmínky pro rozvoj druhého bydlení v těchto lokalitách. Tradiční horské roubenky se počaly měnit na objekty individuální rekreace nebo na podnikové chaty a rekreační zařízení různých odborových, tělovýchovných a mládežnických organizací. Opuštěné objekty, o které nebyl zájem, postupně chátraly a byly zbořeny (Vágner, Fialová 2004).

4.4 Druhé bydlení

Pojem druhé bydlení poměrně výstižně vystihuje skutečnost, že se jedná nejen o vlastní nemovitost, ale také o procesy, vztahy a jevy s touto nemovitostí spojené. Většinou jde o obydlí, které využívá rodina k trávení víkendů a dovolených, které je

ve vlastnictví příslušníků této rodiny či známých a současně není spojeno s místem trvalého pobytu (Vágner, Fialová 2004).

Druhé bydlení – v ČR známé jako chataření a chalupaření – již dávno není pouze jedinou z možností, jak trávit volný čas. V průběhu minulého století u nás dospělo do podoby „fenoménu“ z pohledu sociologického, kulturního, ekologického, sociálního i ekonomického. Jeho pozice v pomyslném žebříčku hodnot a význam, který mu je veřejností přikládán, stojí velmi vysoko. Oproti jiným způsobům trávení volného času dává člověku možnost vykonávat kumulovaně spoustu dalších jednotlivých aktivit, které se těší v naší společnosti oblibě, jako například zahrádkaření, kutilství, houbaření, rybaření nebo rekreační sport. Chaty a chalupy v dnešní době již často nejsou jen místem druhého bydlení, ale druhého domova, kde si člověk kompenzuje nedostatky prvního bydlení a kam s sebou bezpochyby přenáší prvky svého běžného života, tedy i prvního bydlení včetně vztahů, zvyků a činností. Snad každý obyvatel ČR má nějakou vlastní zkušenost s chatařením či chalupařením. Spousta obyvatel měst chaty či chalupy vlastní nebo využívá takovou nemovitost svých příbuzných a známých. Obyvatelé venkova se zase ve svém běžném životě s chalupáři potkávají, řeší se různé sousedské spory nebo naopak dochází ke vzájemné toleranci a oboustranně výhodné koexistenci (Duffková 2006).

V ČR se nachází pět významných lokalit s vysokou koncentrací druhého bydlení (seřazeno sestupně):

- střeďočekská oblast

- oblast Krkonoš a Jizerských hor (zahrnující okresy Liberec, Jablonec nad Nisou, Semily a Trutnov, je zde vysoký podíl chalup k celoroční rekreaci, převažuje však rekreace zimní, v okrese Semily dominuje dojíždka z Prahy)

- plzeňská oblast

- brněňská oblast

- beskydská oblast (Vágner, Fialová 2004).

Objekty druhého bydlení v ČR lze obecně rozdělit na dvě hlavní skupiny:

- rekreační chaty – přízemní stavby s možným podkrovím a menší zastavěnou plochou, určené svým jednodušším stavebně technickým řešením a také postavené pro rekreační účely, zpravidla umístěné v chatových osadách, ve shluku v krajině, mimo intravilán obcí; specifickým typem jsou zahrádkářské chaty původně sloužící k uskladnění náradí a jako úkryt před nepříznivým počasím,

- rekreační domky, resp. chalupy – v zásadě umístěné v intravilánu obce, chalupy jsou většinou starší objekty vesnického charakteru, které v minulosti sloužily k trvalému bydlení a jsou, často po úpravách, svou vnitřní dispozicí vhodné pro rekreaci (Vágner, Fialová 2004).

Určitým mezistupněm mezi chatou a chalupou je rekreační domek.

Průměrný objekt druhého bydlení v ČR měl počátkem 21. století zastavěnou plochu asi 70 m², byl obklopen pozemkem o výměře cca 1000 m², pravidelně využíván 5–6 osobami, byl dvougeneračního charakteru s převahou dospělých osob a osob v důchodovém věku, z nichž 2/3 dosáhli středoškolského a vyššího vzdělání. Doba využívání objektu činila cca 30 let (Vágner, Fialová 2004).

4.4.1 Vývoj druhého bydlení

Idea trávení volného času ve vlastním objektu není spjata pouze s moderní dobou, vznikla již dávno ve starověku. Zámožní Římané měli svá letní rezidenční sídla u Tyrhénského moře, v letních a zimních palácích si dopřávali oddech čínští a indiští vládcové. Vlastnictví rekreačních objektů bylo výsadou nejbohatších osob z řad šlechty, církve a měšťanů až do 19. století. Průmyslová revoluce s sebou přinesla několik faktorů, které přispěly k vývoji a rozšíření vlastního druhého bydlení u části městské populace:

- zvýšení její životní úrovně a následně i kulturní úrovně, kdy vlastnictví rekreačního objektu se stává módním prvkem,

- více volného času a peněžních prostředků,

- rozvoj železniční dopravy,

- zhoršení kvality životních podmínek ve velkých městech (málo zeleně, špatné ovzduší) má za následek zakládání organizovaných hnutí spjatých s přírodou např. skauting a potřebu trávit nějaký volný čas v přírodě.

To vše přispělo k rychlému rozvoji rekreační výstavby v okolí velkých evropských i mimoevropských měst. Další rozmach druhého bydlení byl situován do lázeňských oblastí.

Po 1. světové válce, která pochopitelně tento trend pozastavila, přišlo období meziválečné, jehož hlavními faktory pro rozmach individuální rekreace byly:

- větší hustota a intenzita železniční dopravy, rozvoj automobilové dopravy,
- změny v zemědělském a lesním hospodaření a probíhající vylidňování venkova v blízkosti velkých měst, které uvolnilo kapacity pro druhé bydlení, jež bylo rovněž levnější variantou rekreace v porovnání s jejími jinými typy,
- vyšší vzdělanost a ekologické cítění, hledání úniku ze zhoršeného životního prostředí velkých měst, touha po návratu do venkovského prostředí, možnost seberealizace jedince, kterou druhé bydlení nabízí (Vágner, Fialová 2004).

Kořeny současného chataření a chalupaření na území ČR lze datovat do začátku 20. století a zejména do období první republiky. Je ho možné spatřit v tehdejší rozvoji trampského hnutí a zakládání prvních trampských osad v údolích řek nedaleko Prahy, ale také v trendu části společnosti, zejména její střední a vyšší vrstvy, jezdit v období prázdnin na venkov na tzv. letní byt. Obě tyto větve se postupem času vyvíjely souběžně a přesto odlišně. Určitou podobnost s letními byty lze dnes spíše než v chalupaření sledovat v odvětví agroturistiky, která zprostředkovává zejména rodinám s malými dětmi pobyt v pronajatých prostorách rodinných farem, na jejichž chodu se mohou návštěvníci určitou měrou podílet. Ostatně také dnešní chalupaření a chataření je pouze svéráznou odnoží původního trampingu, který se dodnes zachoval spíše v podobě skupin mladých lidí či jednotlivců putujících s batohy krajinou bez potřeby mít stálou střechu nad hlavou. Oproti tomu chalupaření a chataření se svou vazbou trávení volného času pouze na jedno konkrétní místo se stalo jistou specifikou (Duffková 2006).

2. světová válka opět zpomalila vývoj druhého bydlení, záhy po jejím skončení však dochází k největšímu rozmachu druhého bydlení za přispění těchto faktorů:

- významný rozvoj individuální automobilové dopravy (u nás též veřejné autobusové dopravy),
- zkrácení pracovní doby na 5 dní v týdnu (u nás až přelom 60. a 70. let 20. století),
- inflace v ekonomice, díky které lidé raději vkládali úspory do nemovitostí,
- nárůst civilizačních stresů, touha po útěku z měst a návratu k přírodě (Vágner, Fialová 2004).

Podle odhadů mezinárodního srovnání, je druhé bydlení rozšířeno především ve Skandinávii, následují státy jako Francie, Portugalsko, Španělsko a k nim se řadí také Česká republika. Mimo Evropu dominují USA, Kanada a Austrálie. Česká republika tedy není velmocí druhého bydlení z hlediska kvantitativního, ale spíš z pohledu životního stylu, důležitosti a pozice, jakou zde druhé bydlení v trávení volného času zaujímá a také významu, jenž mu lidé přikládají bez ohledu na různé etapy vývoje společnosti a politické či ekonomické podmínky (Vágner, Fialová 2004).

4.4.2 Pozitiva a negativa

Existence druhého bydlení s sebou samozřejmě přináší kladné a záporné stránky. V porovnání s ostatními státy je ČR poměrně malou zemí. Přesto si spousta jejích obyvatel pro svou potřebu zabírá dvojitý prostor – domov, kde trvale žije, a chalupu či chatu na víkendovou a prázdninovou rekreaci, tzv. druhé bydlení. Tím fakticky vytváří i zdvojené nároky na energie a přírodní zdroje, protože chalupy dneška většinou vyžadují alespoň napojení na vodu, kanalizaci a elektrickou energii, je nutné k nim udržovat příjezdovou komunikaci, produkují komunální a jiné odpady, mohou být zdrojem hluku či narušení přírodních ekosystémů (Duffková 2006). Tyto objekty se často nacházejí v cenném přírodním prostředí a při překročení jeho omezených možností a špatně kontrolovanému rozvoji jej tak může druhé bydlení svými negativními projevy a zátěžemi významně poškozovat (Vágner, Fialová 2004).

Je paradoxem, že mnoho lidí, stěžujících si na jedné straně na nízkou životní úroveň, zároveň vlastně žije v přepychu, kdy si drží a financují dvě domácnosti (Duffková 2006). Při sestavování domácího rozpočtu je nutné dělit náklady na opravy a údržbu bydlení na dvě části, zvýšené jsou zákonitě také náklady na dopravu. Přesto vychází při porovnání konečných nákladů na osobu a den rekreace ve vlastním objektu

s náklady na trávení volného času v komerčních rekreačních zařízeních výhodněji druhé bydlení, obzvláště v případě vícečlenných rodin (Vágner, Fialová 2004).

Při chalupaření docházelo k využívání a obnově tradičních venkovských domů a usedlostí, často také památkově chráněných objektů a dalších původních staveb jako stodoly, mlýny, hájovny. Někdy se staly chalupami po úpravách také objekty s původně netradičním využitím např. nepoužívané trafostanice, hasičské zbrojnice či kaple. Často právě chalupáři mají významný podíl na zachování tradiční místní architektury, neboť na rozdíl od snahy většiny místních obyvatel upravovat a modernizovat svá obydlí, mnohdy bez ohledu na vhodnost provedených úprav, se chalupáři zpravidla snažili o maximálně možné uchování původního vzhledu svých rekreačních nemovitostí (Vágner, Fialová 2004).

4.4.3 Apartmány

Cestovní ruch je významnou oblastí národního hospodářství. Také z pohledu obcí v oblasti Krkonoš je důležitým bodem jejich prosperity a světlem, k němuž se upínají. Mnoho z nich se snaží vybaveností a kapacitou služeb vyrovnat velkým turistickým střediskům. Ve vyhledávaných horských oblastech se v důsledku toho odehrávají výrazné změny v krajině a osídlení. Masovost a přechod na „tvrdý turismus“ přivedla do území dravé a silné investory s ambiciózními projekty, kteří často ve snaze maximálního zisku jednají bez ohledu na charakter krajiny a únosnost přírodních zdrojů a lokality. Jejich aktivity ve svém důsledku znamenají také citelný zásah do kulturních a sociálních vazeb v území například v podobě zvýšené anonymity obyvatel. Obce ve snaze podpořit svůj rozvoj i v dobré víře, že provoz takových nemovitostí posílí rozvoj dalších služeb, podnikání a zaměstnanost v místě, mění své územní plány a vymezují v nich plochy pro tento typ výstavby (Jiříštné 2006).

Některé aspekty druhého bydlení jsou významně regionálně diferencované. Výstavba nových rekreačních objektů se odehrává zejména v horských příhraničních lokalitách a v turisticky atraktivních oblastech přibývá majitelů, kteří provozují komerční využití těchto nemovitostí nebo o něm uvažují. V ostatních lokalitách jsou objekty nadále využívány rodinou nebo přáteli (Vágner, Fialová 2004).

Dle jedné z typologií oblastí druhého bydlení se v lokalitě Krkonoš, Liberecka, Šumavy, Jeseníků a Beskyd rozvíjí subtyp moderního chalupaření s vysokou sezónností, který je charakterizován sportovním využitím atraktivním i pro mladší

generaci s perspektivou možné přeměny objektů druhého bydlení v dlouhodobějším výhledu na bydlení trvalé (Vágner, Fialová 2004).

Nejvíce diskutovaným typem zástavby v Krkonoších jsou dnes apartmánové domy a jejich komplexy. Jejich hlavním cílem je získání maximální ubytovací kapacity (až stovky lůžek) na minimální ploše. V praxi tak často vznikají stavby, jejichž výška či objem výrazně překračují okolní stavby, nerespektují charakter místní zástavby a typické architektonické tvarosloví. Jsou umístěny jak v urbanizovaném území, tak do volné krajiny, kde se stávají problémem z hlediska krajinného rázu (Jiříšně 2006). Ukázkovým příkladem je dlouhodobá plošná přestavba lokality Horních Míseček, kdy z původní luční enklávy uprostřed lesů, řídké osídlené rozvolněnou zástavbou, vzniklo velkokapacitní rekreační středisko s bytovými domy a rozsáhlým komplexem podzemních garáží (Brychtová, Krause 2003).

V oblasti Podkrkonoší vznikly na počátku 21. století nové objekty druhého bydlení vlastněné zahraničními investory zejména nizozemskými. Jedná se o rekreační parky tvořené až několika desítkami staveb o menší zastavěné ploše. Již na první pohled se výrazně liší od okolní zástavby, od níž jsou také odděleny (Vágner, Fialová 2004).

Představují nevhodný typ husté „kobercové“ zástavby, která nereflektuje dosavadní uspořádání sídel, zvětšuje zastavěnost území a popírá původní členění a harmonii krajiny (Brychtová, Krause 2003).

Domky jsou často jeden jako druhý, mají shodný vzhled a měřítko. Na rozdíl od tradiční horské zástavby, která je charakterizována domy nepravidelně roztroušenými po stráních, s plynulým osazením stavby v terénu, které respektuje jeho konfiguraci, jsou tyto nové objekty zpravidla vysázené do pravidelných řad a zakládány tzv. na desce, která vyžaduje předchozí úpravu terénu spočívající ve vytvoření místně nepřirozené roviny.

Vzhledem k výrazné sezónnosti se z částí sídel stávají během podstatné části roku opuštěné zóny bez života, aby se pak na několik dní až týdnů v hlavní sezóně přeměnily na přelidněná sídliště. Na velkou ubytovací kapacitu se nabaluje potřeba rozvoje dalších doprovodných aktivit v podobě tlaku na výstavbu nových lanovek a sjezdových tratí, parkovacích ploch a objektů, zasněžovacích nádrží, komunikací apod. To vše zvyšuje zátěž krajiny, ale kupodivu nepřináší očekávané zvýšení trvalé zaměstnanosti místních obyvatel v nových službách, snad jen omezené sezónní

příležitosti. Naopak osobní vlastnictví apartmánových bytů znamená ve svém důsledku úbytek klientely pro penziony a ubytovací kapacity nabízené trvale žijícími obyvateli obce. Pro obec pak představuje zvýšené náklady na odvoz a likvidaci odpadů, na údržbu komunikací a veřejných prostranství (Jiříště 2006).

Problematika apartmánových domů má široké spektrum dopadů a dotýká se mnoha aktérů – občanů obce, samosprávy, státní správy, developerů, konečných majitelů bytů a ubytovaných hostů. V důsledku jejich odlišných zájmů dochází mezi nimi často ke střetům a sporům. Zatímco většina zástupců samospráv považuje výstavbu apartmánových bytů pro místní obyvatelstvo za přínosnou či bez žádného záporného vlivu, občané obcí vnímají více jejich negativa v podobě dopadů na přírodu, sociální atmosféru v obci a ekonomickou situaci (Kadlecová, Fialová 2012).

Dopady výstavby apartmánových objektů:

a) Dopady na přírodní prostředí a krajinu – nejzásadněji se projevují v podobě zásahu do krajinného rázu oblasti, narušení přirozené urbanistické koncepce a přeměny tradičního rázu horských obcí do městské podoby.

b) Dopady sociální – vysoký nárůst ubytovací kapacity spolu se sezónním využíváním způsobují problémy v nárazovém a nerovnoměrném zatížení technické a dopravní infrastruktury v průběhu roku. V období hlavní sezóny či víkendů se apartmánové komplexy přelidňují, v ostatní době se jedná o opuštěné „mrtvé domy“.

c) Dopady ekonomické – do rozpočtu obcí se promítají vyšší náklady na údržbu komunikací, úklid veřejných prostranství a na odpadové hospodářství. Naopak do rozpočtových příjmů majitelé těchto objektů přispívají zanedbatelně. Pokud zde nemají trvalý pobyt, nedostává na ně obec podle současné daňové politiky ze státní kasy finanční prostředky do svého rozpočtu. Na rozdíl od ubytovacích zařízení komerčního typu jako jsou hotely či penziony, od majitelů rekreačních bytů nezíská obec rekreační poplatky z obsazených lůžek. Často v těchto horských obcích schází základní služby pro místní občany, naopak převládá sezónní nabídka služeb pro návštěvníky typu půjčovny lyží, ski servisy, prodejny sportovního vybavení. Dochází tak k postupnému omezování rezidenčních funkcí sídla a jejich nahrazování turistickou funkcí, jejímž výsledkem může být v krajní formě vznik tzv. turistického ghetta (Kadlecová, Fialová 2012).

5. ROKYTNICE NAD JIZEROU

5.1 Charakteristika obce

5.1.1 Z historie obce

V Hüttelově obrazové mapě z poslední čtvrtiny 16. století, považované za nejstarší dochovanou mapu území Krkonoš, je zakreslena nová huť v Rokytnici, přičemž „stará“ huť se nacházela na území obce Vítkovice. Nejstarší úřední písemná zmínka o Rokytnici nad Jizerou (dříve též Rokytnice v Krkonoších), založené pravděpodobně v rozmezí let 1547–1562, se datuje k roku 1574 v deskách dvorských a pojednává konkrétně o zdejší sklářské huti z dob Arnošta z Újezdce a Kúnic. V roce 1654 se v berní rule píše o Dolní Rokytnici jako o součásti jilemnického panství Viléma Haranta, o Horní Rokytnici jako o místu bývalé sklárny a o Rokytnu, které bylo v minulosti svobodným statkem jistého sklářského mistra Preisslera. Provoz rokytnické sklárny, která byla přibližně od roku 1599 v Rokytnu, byl z důvodu nedostatku dřeva v roce 1711 ukončen a sklárna byla přemístěna na území sousedního Harrachova (Státní okresní archiv Semily 2002).

Dolování a těžba rud měly v historii obce důležité místo. Kdy přesně došlo k jejich zahájení na jilemnickém panství (Starkenbach) není známo, v 16. století se však v oblasti Sachrova hřebene v Horní Rokytnici již dolovalo, což ověřil průzkum starých důlních děl v Krkonoších a Jizerských horách, který si nechal zpracovat Albrecht z Valdštejna. Za jeho života nastal rozmach těžby rud. Vzniklo velké množství dolů a štol. Z rudy vytěžené v Rokytnici se po dalším zpracování ve vrchlabské huti získávalo především stříbro. Po smrti Albrechta z Valdštejna docházelo k opouštění většiny dolů, které byly postupně zatopeny a zřítily se. Důvodem ukončení dolování byl nejen celkový ekonomický úpadek vyvolaný třicetiletou válkou ale také nedobrá kvalita rud, které vedle sulfidů obsahovaly vysoký podíl oxidických rud, a zároveň mnoho důlní vody. Příležitostně se dolovalo pouze v dole Darované štěstí hloubky 60 m a v dole Svornost. Ještě v průběhu 19. století probíhaly ojedinělé pokusy obnovit dolování měděných rud, ty však končily ve ztrátě. Poslední neúspěšný experiment byl učiněn roku 1909 (Státní okresní archiv Semily 2002).

V roce 1598 získala Rokytnice od jilemnické vrchnosti Albrechta Gottfrieda Křineckého z Ronova svolení postavit kostel. Tato dřevěná stavba byla později v roce 1646 nahrazena kamenným objektem, kde až do roku 1649 působili luteránští pastoři.

Ještě roku 1651 žili v obci pouze protestanti, ani jeden z jejích obyvatel se nehlásil ke katolické církvi. Z té doby zřejmě pochází další označení pro obec – Kalich. Snahy jezuitů o rekatolizaci přinesly úspěchy až kolem roku 1680, přesto roku 1682 téměř 200 obyvatel protestantského vyznání opustilo i s majetkem obec a přesídlilo do oblasti Horní Lužice (Státní okresní archiv Semily 2009).

Ke stavbě nového, a do dnešní doby dochovaného kostela, dal roku 1752 povolení hrabě Arnošt Quido Harrach. Osobně zadal vypracování projektu u císařského dvora ve Vídni a daroval také materiál pro jeho výstavbu, která proběhla v letech 1753–1754. Kostel sv. Michaela archanděla je jednolodní chrám s půlkruhově zakončeným presbytářem, sakristiemi po stranách oratoře a věží vysokou 56 metrů. Na hlavním oltáři je obraz s názvem Pád anděla od harrachovského malíře Dominika Kindermanna, který je autorem i bočního oltáře s mariánským výjevem. Další boční oltář obsahuje obraz sv. Pia IV., vyhotovený údajně malířem Raffaelem Santi (1483–1520), jenž získal hrabě Harrach darem od vídeňského arcibiskupa. Původní barokní varhany byly v roce 1904 nahrazeny novými od varhanáře Jaroslava Koblého z Lomnice nad Popelkou (Státní okresní archiv Semily 2009).

Místní obyvatelé se hojně věnovali chovu dobytka a domácímu tkalcovství. V roce 1707 zde byl postaven pivovar, byla tu provozována pila, tiskárna a přibližně 40 hostinců. V 19. století se začal rozvíjet textilní průmysl, byly postaveny první textilní továrny. Dne 1. 12. 1836 došlo v továrně Josefa Grossmanna k rozbíjení textilních strojů. Byla to forma protestu domácích tkalců vyvolaná jejich strachem o ztrátu živnosti, první svého druhu v Čechách. Od roku 1873 až do druhé světové války v obci sídlila státní odborná textilní škola (Státní okresní archiv Semily 2002).

Důležitými událostmi byly stavba tzv. pojizerské silnice v letech 1868–1869 a v roce 1899 zahájení provozu na regionální železniční trati vedoucí z Martinic v Krkonoších přes Jilemnici do Rokytnice.

V Rokytnici sídlila v průběhu doby řada institucí: nejprve obecní a následně okresní soud, v letech 1855–1868 okresní úřad, v letech 1865–1928 okresní zastupitelstvo, notářství, vrchní lesní úřad, četnická stanice, finanční stráž, berní úřad, od roku 1872 poštovní úřad, v roce 1873 telegrafní úřad a v roce 1897 telefonní úřad. Konaly se tu čtyři roční trhy. Rokytničtí občané a jejich představitelé proto žili v přesvědčení, že Rokytnice je městem nebo alespoň městysem (dochovala se žádost o povýšení na

městys z roku 1847), vždyť používala i svůj městský znak. Doklad o povýšení však dostupný nebyl, proto požádali rokytničtí v roce 1901 o statut města. Nebylo jim však vyhověno, a to ani v roce 1935 po opakované žádosti. Městem se Rokytnice stala oficiálně až v březnu roku 1961 (Státní okresní archiv Semily 2002).

Z archivních materiálů týkajících se žádosti obce z roku 1931 lze vyčíst, že obec byla několikrát kárána ze strany okresního úřadu v Jilemnici i ministerstva vnitra za neoprávněné užívání titulu „město“ v úředních dokumentech, neboť dle úředního seznamu míst jí příslušel pouze „topografický charakter ves“. Území obce se skládalo z několika osad se samostatným číslováním domů (archiv města Rokytnice n. J.). Pozn. dodnes je toto oddílné číslování zachováno pro části Horní Rokytnice, Dolní Rokytnice, Rokytno, Františkov, Studenov, Hranice, Hled'sebe.

Navzdory první neúspěšné snaze o získání městského statutu byla 27. září 1903 slavnostně otevřena nová radnice, postavená v secesním slohu. Budova s věží vysokou 37 metrů se stala vedle kostela další dominantou sídla. Obsahovala prostory kanceláří, zasedací místnost, galerii a sídlily tu také četnická stanice, spořitelna a veřejná knihovna (Státní okresní archiv Semily 2002).

Významné události 1. poloviny 20. století, zachycené obecní kronikou:

1899 prosinec: slavnostní otevření místní dráhy Jilemnice – Rokytnice nad Jizerou. Zavedení pouličního osvětlení.

1900 Telefonní úřad v Horní Rokytnici.

1901 Nová silnice podél Huťského potoka v Horní Rokytnici.

1902/1903 Postavení radnice.

1908 První domovské slavnosti a posvěcení pomníku obětem válek vedle radnice.

1909 Přístavba k obecné a občanské škole v Dolní Rokytnici.

1910 Uvedení elektrárny do provozu a vybudování nové továrny Haney.

1914 28. července: Rakousko – Uhersko vyhlásilo válku Srbsku.

Začátek první světové války.

1915 V důsledku nedostatku surovin se rokytnický textilní průmysl téměř zastavil.

1915/1916 Začátek hladu a bídy.

1916 V rámci státního programu pro zřizování pracovních míst dochází ke stavbě „Hladové silnice“ z Dolní Rokytnice do Františkova. Kostelní zvony musí být odevzdány.

1918 Listopad: konec první světové války. Obec truchlí pro 163 padlých ve válce a 33 pohřešovaných osob.

1919 21. ledna: obsazení obce českým vojskem, propad hodnoty peněz, další uzavírání podniků, trvající bída.

1921 Zestátnění velkostatku. Harrachovské lesy a polnosti včetně Dvoraček a Vosecké boudy jsou nyní české. V rámci počesťovací politiky dochází k trvalému přistěhovalectví českých úředníků a zaměstnanců společně s jejich rodinami.

1923 Začátek hospodářského rozmachu dvacátých let. Turnerské hnutí a zimní sporty nabývají v životě obce stále většího významu.

1923/1924 Zřizování českých tříd v Dolní Rokytnici, Horní Rokytnici, Františkově a Vilémově.

1927 26. června: svěcení nově postaveného evangelického kostela.

1930 Začátek dopadů světové hospodářské krize.

1933 Rostoucí nezaměstnanost a bída společně se silným znevýhodněním německé národní skupiny vedou k zostření politických rozepří.

1935 19. května: vítězství Sudetoněmecké strany, která získává i v Rokytnici nad Jizerou většinu hlasů.

1937 31. ledna: první uvedení hry „Příchod Krakonoše“ („Rübezahls Einzug“). Nezaměstnanost a zchudnutí obyvatelstva dosahují svého vrcholu. Edvard Beneš, který je od 9. listopadu 1935 prezidentem, provozuje stále více jednostrannou českou národnostní politiku. Podporuje se výstavba opevnění hranic.

1938 22. května: v obecních volbách vítězí Sudetoněmecká strana

13. září: všeobecná mobilizace. Mnoho rokytnických branců se vyhýbá české branné službě útekem

29. září: Mnichovská dohoda

8. října: do Rokytnice nad Jizerou vpochodovaly německé vojenské oddíly. Začíná povolání všech mužů povinných k vojenské službě. Židovské podniky, jejichž majitelé s rodinami Rokytnici nad Jizerou museli opustit, jsou „arizovány“.

20. listopadu: v rámci vymezení hranic je Rokytnice nad Jizerou včetně dalších 16 českých obcí připojena k zemskému okresu Vrchlabí.

1939 Všechny zastavené továrny opět pracují, brzy panuje nedostatek pracovních sil. Cestovní ruch se rozvíjí. Konání církevních akcí je reglementováno a šikanováno.

15. března: obsazení „zbytku Česka“ a přeměna na Protektorát Čechy a Morava jsou z velké části místními vnímány s nedobrymi pocity.

1. září: začátek druhé světové války.

1940/1941 Zbrojní výroba jede na plné otáčky. V obci funguje několik říšskoněmeckých firem, mimo jiné odštěpný závod firmy Siemens, který nechává vybudovat vlastní sídliště pro dělníky (Nový Berlín).

1941 S válečným tažením do Ruska roste skokově počet obětí války i mezi místními.

1941/1942 Velmi tuhá zima s vydatnými sněhovými srážkami.

1943 31. ledna: kapitulace 6. armády u Stalingradu. Mezi oběti jsou i občané z Rokytnice.

1945 Polovina ledna: slezské kolony uprchlíků přichází do obce.

9. května: podepsání německé kapitulace. Ruské oddíly a české „revoluční gardy“ obsazují Rokytnici nad Jizerou. Začíná tažení proti německým obyvatelům: krádeže, hanobení, týrání, věznění, vraždy. Mnoho občanů obce páchá také sebevraždu. Obětmi je minimálně 41 lidí, od dětí po starce.

20. června: začátek „divokého“ odsunu. Stovky občanů obce musí během několika hodin opustit domy a v nacpaných vagónech jsou odvezeni k saské hranici. Další jsou posíláni do pracovních táborů.

1946 17. dubna: začátek „řízených“ vysídlovacích transportů do sovětské a americké okupační zóny.

22. října: poslední z těchto transportů odváží občany Rokytnice do Dolního Bavorska.

Jak je již výše uvedeno, dne 8. října 1938 na základě Mnichovské dohody převzalo zdejší území německé vojsko. České rodiny, usídlené v obci převážně po roce 1918, odcházely do vnitrozemí. Část původních českých obyvatel se rozhodla zůstat ve svých domovech, ač to pro ně znamenalo optovat a alespoň veřejně se hlásit k německé říši. Počáteční nadšení sudetských Němců brzy vystřídalo tvrdé vystřízlivění. Hospodářská konjunktura byla podmíněna zbrojením, a pokud od připojení k říši očekávali dlouhé období míru, prosperity a politické bezpečnosti, nestalo se tak. Zvýšení výroby generovalo potřebu více pracovních sil, které byly doplňovány přistěhovanými „říšskými“ Němci. Ti obsadili vedoucí pozice v továrnách, úřadech, u policie a soudů. Také nižší úřední posty byly obsazovány ne sudetskými Němci. Došlo tak k jistému opakování historie, kdy po vzniku Československa byli na místní úřady dosazováni na úkor místních německých obyvatel nově přistěhovaní občané české či slovenské národnosti. Následující tragické válečné období přineslo také konec dosavadní bohaté spolkové činnosti v obci, pronásledování politicky jinak

smýšlejících osob, perzekuce církevního života a věřících a zhruba 280 padlých rokytnických občanů (Pilcher 1991).

Ke skončení 2. světové války žilo v obci asi sedm tisíc obyvatel, z nichž až 95 % bylo německé národnosti. Po prvotním divokém odsunu následovalo několik organizovaných vysídlovacích transportů do sovětské a americké okupační zóny v Německu, z nichž poslední proběhl v říjnu 1946. Z okresu Vrchlabí bylo od června 1945 do října 1946 vysídleno na 50 tisíc osob. Odsun se netýkal smíšených manželství a odborných pracovníků, kteří byli nutní pro zachování výroby (Pilcher 1991). Snaha nahradit odsunuté obyvatelstvo dosídlením příliš úspěšná nebyla s výsledkem, že v roce 1948 žilo v Rokytnici již jen 2698 obyvatel (Státní okresní archiv Semily 2002).

5.1.2 Název obce

Německý název obce Rochlitz byl zřejmě odvozen od českého pojmu rokytnice, který označoval údolí potoka tekoucího mezi vrhami a který zároveň vznikl ze slova rakyta či rokyta – vrba potoční. To odpovídá také německému pojmenování místní části Rokytno – Sahlenbach, neboť Bach je česky potok a ve staré němčině slovo Salhe zase označovalo vrbu (Pilcher 1991).

Ačkoli bylo sídlo založeno německými skláři a horníky, jsou nejstarší doklady o názvu v české podobě, neboť pochází z pražských dokumentů. Současný celý název obce Rokytnice nad Jizerou (Rochlitz an der Iser) byl úředně zaveden okolo roku 1900. Zajímavé je, že asi od roku 1921 se používal také název Rokytnice v Krkonoších (Rochlitz im Riesengebirge). Bylo to zřejmě s ohledem na rozvoj turistického a rekreačního ruchu, neboť lépe vystihoval zeměpisnou polohu obce a byl úspěšnější také z pohledu reklamy. Řeka Jizera totiž protéká pouze okrajovým územím obce v lokalitách Vilémov a Malá Rokytnice a označení „nad Jizerou“ spíše evokuje umístění obce v Jizerských horách než v Krkonoších (Pilcher 1991).

5.1.3 Poloha obce

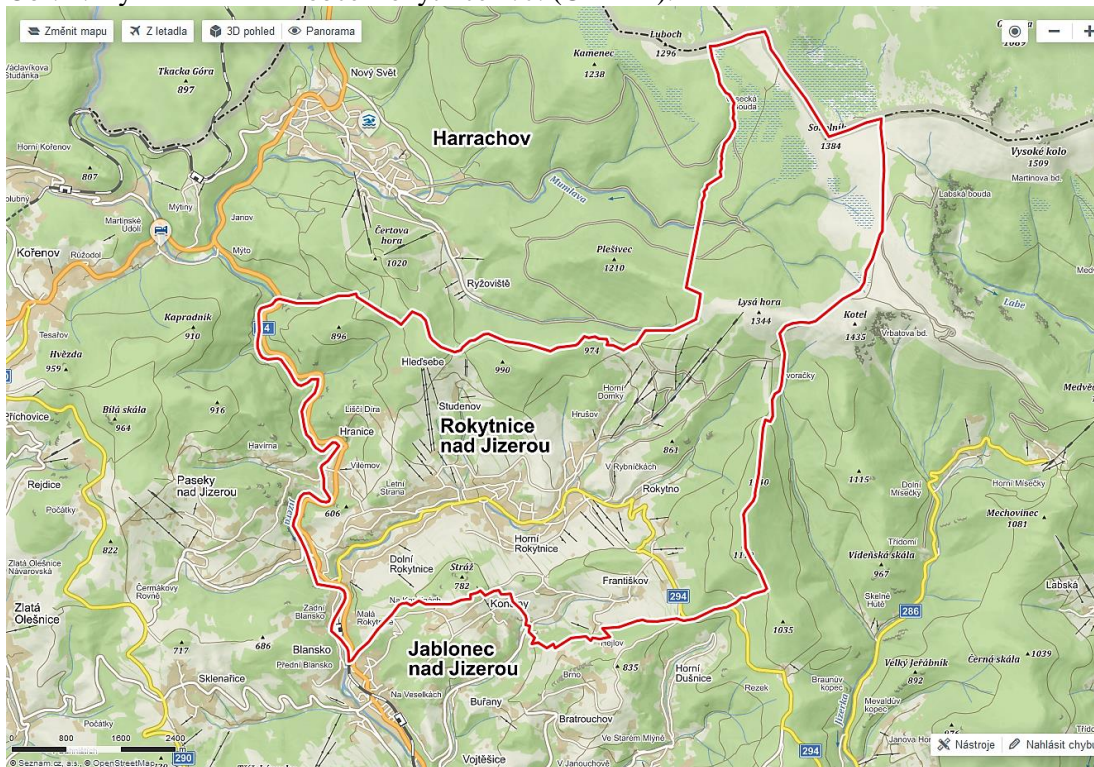
Obec se nachází v severovýchodní části Libereckého kraje a okresu Semily. Leží při hranicích s Polskem a sousedí s okresem Trutnov v Královéhradeckém kraji. Rozloha obce činí 3695 ha. Správní území obce je rozděleno na čtyři katastrální území: Dolní Rokytnice, Horní Rokytnice nad Jizerou, Františkov v Krkonoších a Rokytno v Krkonoších. Katastrální území Dolní Rokytnice obsahuje další části obce: Hranice, Hleďsebe a Studenov, které mají stejně jako uvedená katastrální území své samostatné

číslování domů, a lokality Vilémov a Malá Rokytnice. Součástí Rokytna v Krkonoších jsou také enklávy bud Dvoračky a Vosecká bouda (SAUL 2004).

Obr. 1: Umístění obce Rokytnice n. J. na mapě ČR (URL 11).



Obr. 2: Vymezení hranic obce Rokytnice n. J. (URL 12).



Tab. 1: Výměry katastrálních území a obce Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 7).

Části obce	<i>Dolní Rokytnice</i>	<i>Hled'sebe</i>	<i>Hranice</i>	<i>Studenov</i>	<i>Františkov</i>	<i>Horní Rokytnice</i>	<i>Rokytno</i>
Katastrální území	Dolní Rokytnice				Františkov v Krkonoších	Horní Rokytnice nad Jizerou	Rokytno v Krkonoších
Výměra KÚ v ha	1 095				272	912	1 416
Celková výměra obce v ha					3695		

5.1.4 Postavení obce v sídelním systému

Podle administrativního členění v legislativě ČR patří obec Rokytnice nad Jizerou mezi obce s pověřeným obecním úřadem, tzv. obce 2. stupně. Do jejího správního obvodu spadají též obce Jablonec nad Jizerou a Paseky nad Jizerou. Takto vymezené území zahrnuje výměru 7 198 ha, žije na něm zhruba pět tisíc obyvatel a pod označením Rokytnicko vytváří mikroregion sledovaný např. pro potřeby úřadu práce. V tomto území se prolínají vlivy blízkých silnějších regionálních středisek jako Jilemnice, Semily, případně Vrchlabí. Území obce Rokytnice nad Jizerou je zařazeno do správního obvodu obce s rozšířenou působností Jilemnice (obec 3. stupně) a zároveň spadá do okresu Semily (SAUL 2004).

5.1.5 Přírodní a klimatické podmínky

Významně členitý reliéf hornaté krajiny se projevuje při porovnání nejvýše položeného místa na území obce v nadmořské výšce 1407 m n. m. u rozcestí Česká budka při hranicích s Polskem a obcí Špindlerův Mlýn a nejnižšího bodu nacházejícího se v nadmořské výšce cca 450 m n. m. poblíž vlakového nádraží v Dolní Rokytnici u řeky Jizery. Nejvyšším pojmenovaným vrcholem je skalní útvar Sokolník, který dosahuje výšky 1384 m n. m.

Obr. 3: Panorama Lysé hory 1344 m n. m. a Kotle 1435 m n. m. (Čížinský 2020).



Z geomorfologického pohledu je obec zařazena do provincie Česká vysočina, subprovincie Krkonoško-jesenické (Sudetské), oblasti Krkonošské, celku Krkonoše a podcelků Krkonošské hřbety, Krkonošské rozsochy a Krkonošské podhůří.

Podle geologického členění se obec nachází v oblasti starohorních a prvohorních hornin s výskytem břidlic, svorů, fylitů i částečně metamorfovaných vulkanických hornin jako jsou např. melafyry. Vrcholové partie severovýchodní části obce tvoří především granity a žuly.

Z hlediska pedologie se zde nalézá kambizem (hnědá lesní zem charakteristická pro svažité a členité reliéfy) a podzol (neúrodná a vlivem vlhka vyluhovaná půda).

Celé území obce se nachází v Krkonošském národním parku a jeho ochranném pásmu. Podle soustavy NATURA 2000 se celá obec nachází v Evropsky významné lokalitě Krkonoše a některé partie obce zároveň v Ptačí oblasti Krkonoše.

Z hydrologického pohledu leží území obce v povodí vodního toku Jizera.

Klimaticky pak v chladné klimatické oblasti, podoblasti CH 6, která je charakterizovaná jako chladná oblast s velmi krátkým až krátkým létem, které je mírně chladné, vlhké až velmi vlhké, s chladným jarem a mírně chladným podzimem. Zima

je velmi dlouhá, mírně chladná, vlhká a s dlouhým trváním sněhové pokrývky (SAUL 2004).

Tab. 2: Plocha jednotlivých druhů pozemků v letech 1930 a 2019 v obci Rokytnice n. J. (Pilcher, 1991, URL 1).

Druh pozemku	1930		2019	
	ha	%	ha	%
Pole	222,5	6,0	136,5	3,7
Louky	1 323,0	35,9	1 045,4	28,3
Lesy a hory	1 991,6	54,1	2 259,4	61,2
Zastavěné území	145,5	4,0	219,7	5,9
Vodní plocha	-	-	33,5	0,9
Celkem	3 682,6	100	3 694,5	100

Poznámka: Pro rok 1930 neexistují data o druhu pozemku – vodní plocha.

5.1.6 Krajina

Struktura původního osídlení obce představuje typ lesní lánové vsi, pro kterou je typická plužina s dlouhými lánovými záhumenicemi a umístění usedlostí podél potoků a cest v údolí. Postupně docházelo k zastavování volného území mezi těmito liniemi, a to stavbami ve vlastnictví obce či menšími staveními chalupníků a domkářů. Doplňujícím typem zástavby je rozptýlená zástavba na horských svazích, kde vznikaly domy obklopené horskými loukami a drobnými polnostmi. Tento solitérní charakter zástavby tvoří dodnes typický ráz osídlení Krkonoš. Zástavba byla charakteristická roubenými a poloroubenými stavbami doplněnými jednotlivými vzrostlými stromy, bez souvislého oplocení – ohrazeny byly pouze malé předzahrádky či ovocné sady, a to nízkým plaňkovým plotem.

Obr. 4: Původní roubenka v Horní Rokytnici (Čížinský 2021).



Po 2. světové válce se hustota osídlení ve známějších horských střediscích zřetelně zvýšila. Nastal nárůst především obytné a rekreační zástavby, ale také staveb pro výrobu a zemědělských areálů. Tento trend zahušťování zástavby, zejména rekreačního potenciálu, stále trvá (Klouda 2020).

Rokytnice nad Jizerou je dle provedené studie krajinného rázu zařazena do krajinného prostoru rokytnicko-paseckého. Paseky nad Jizerou jsou sousední obcí s přibližně 250 obyvateli, která má s Rokytnicí společnou část historie, neboť v roce 1976 byly Paseky rozhodnutím státu přičleněny v rámci projektu střediskové soustavy osídlení k Rokytnici a svou samostatnost mohly obnovit teprve po roce 1989. Na rozdíl od typicky „německé“ Rokytnice byly Paseky až na výjimky českou enklávou podobně jako nedaleké sídlo Vysoké nad Jizerou.

Obr. 5: Zástavba v údolí, na pozadí hora Studená a část obce Studenov (Čížinský 2020).



Jedná se převážně o prostor krajiny kulturní, která se nachází na předělu Krkonoš a jeho podhůří podél břehů Jizery a v přilehlých údolích Huťského, Makovského a Havírenského potoka. Poměrně dlouhé údolí Huťského potoka má podél toku vysoký podíl zastavěného území. Rokytnice nad Jizerou představuje městské sídlo, zejména ve své centrální části v okolí náměstí je zástavba více koncentrována, výše do svahů se částečně rozvolňuje a přechází do roztroušené zástavby s řadou hodnotných objektů lidové architektury v částech Rokytno, Studenov, Hranice a v lokalitě Horní Domky (Klouda 2020).

Typickým a nápadným znakem tohoto prostoru, dobře viditelným i ze vzdálenějších míst, jsou poměrně zachovalé liniové prvky historické parcelace plužiny (zemědělské půdy) na svazích, které rozdělují plochy luk ve volné krajině. Na ně navazující výše položené části údolí jsou zalesněné. Pohledově výrazně exponovaná je dominanta Lysé hory a Kotle, tvořící silnou vizuální vazbu na vrcholové partie Krkonoš. Jedná se o možná nejcharakterističtější prostor západních Krkonoš, pro který je typické bohaté členění luk nad údolní zástavbou liniovou zelení – paralelně uspořádanými kamennými snosy porostlými mimolesní zelení v podobě listnatých dřevin. Dokládají historické rozdělení zemědělské půdy a znaky lesní lánové vsi jako typického druhu osídlení horského údolí (Klouda 2020).

Obr. 6: Liniové prvky historické parcelace krajiny v obci Rokytnice n. J. (URL 2).



Obr. 7: Zrekonstruovaná roubenka v Horní Rokytnici (Čížinský 2021).



5.2 Demografická a sociální struktura

Tab. 3: Věková struktura obyvatel obce Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 1).

Věková struktura obyvatel (k 31. 12. 2019):	
0-14 let	358
15-64 let	1 644
65 let a víc	648
Celkem	2 650

Tab. 4: Obyvatelstvo dle pohlaví a rodinného stavu v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 3, URL 5).

Rok SLBD		2001	2011
Obyvatelstvo celkem		3 388	2 877
z toho ženy		1 718	1 432
Muži	svobodní	749	656
	ženatí	750	618
	rozvedení	91	107
	ovdovělí	69	64
	nezjištěno	11	0
Ženy	svobodné	589	471
	vdané	754	607
	rozvedené	124	116
	ovdovělé	239	237
	nezjištěno	12	1

Národnostní struktura

Podle posledního sčítání lidí, bytů a domů (SLBD) v roce 2011 se 71,3 % obyvatel hlásilo k české národnosti. Z ostatních národností dominovala slovenská národnost, přičemž oproti údajům ze sčítání v roce 2001 absolutní počet obyvatel se slovenskou národností klesl na 35 obyvatel. Následovali obyvatelé hlásící se k romské národnosti, u kterých došlo k nárůstu z 0 na 13. U obyvatel německé národnosti došlo při sčítání v roce 2011 k poklesu oproti údajům z roku 2001 z 27 na 12 obyvatel.

Tab. 5: Národnostní struktura v obci Rokytnici n. J. dle ČSÚ (URL 3, URL 4).

Rok		SLBD 2001	SLBD 2011
Obyvatelstvo celkem		3 388	2 877
z toho národnost	česká	3 230	2 052
	moravská	2	2
	slezská	0	0
	slovenská	55	35
	romská	0	13
	polská	12	6
	německá	27	12
	ukrajinská	8	5
	maďarská	0	7
	ruská	0	2
	vietnamská	0	0
	neuvedeno	-	726

Vzdělanostní struktura

Podíl vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva se zvyšuje, v roce 2001 činil 5 % obyvatel starších 15 let, v roce 2011 to bylo již 8,5 %. Zvýšil se také podíl obyvatel s vyšším odborným a nástavbovým vzděláním z 2,5 % na 3,8 %.

Tab. 6: Vzdělanostní struktura v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 3, URL 5).

Rok		SLBD 2001	SLBD 2011
Obyvatelstvo 15leté a starší		2 856	2 512
z toho podle stupně vzdělání	bez vzdělání	16	16
	základní vč. neukončeného	849	591
	vyučení a stř. odborné bez mat.	1 111	885
	úplné střední s maturitou	608	608
	vyšší odborné a nástavbové	70	32+64
	vysokoškolské	145	214
	nezjištěné vzdělání	57	102

Náboženství

Podíl věřících mezi obyvateli obce má výrazně klesající tendenci. Podle údajů sčítání z roku 1991 se k věřícím hlásilo 36,7 % obyvatel, podíl věřících v roce 2001 byl 24,8 % a v roce 2011 jich bylo už pouze 18 % (ČSÚ ©2021e, ČSÚ ©2021f).

Nezaměstnanost

K 26. 3. 2011 bylo v obci 1342 ekonomicky aktivních obyvatel tj. 46,6 % všech obyvatel obce, z toho bylo 1212 osob zaměstnaných a 130 osob nezaměstnaných (ČSÚ ©2021g).

K 31. 12. 2020 bylo v evidenci úřadu práce 90 uchazečů a podíl nezaměstnaných osob v obci 5,47 % (ČSÚ ©2021h).

Zaměstnanost

Tab. 7: Ekonomicky aktivní podle odvětví v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 3, URL 6).

Rok SLBD		2001	2011
Obyvatelstvo celkem		3 388	2 877
Ekonomicky aktivní celkem		1 717	1 342
z toho podle odvětví	zemědělství, lesnictví, rybolov	75	52
	průmysl	552	260
	stavebnictví	135	81
	obchod, opravy motor. vozidel	106	92
	doprava, pošty a telekomunikace	78	93
	veřejná správa, obrana, soc. zabez.	85	48
	školství, zdravot., veter. a soc. činn.	136	161
	ostatní	550	555

Podíl ekonomicky aktivního obyvatelstva klesá, v roce 2001 bylo ekonomicky aktivních 50,7 % obyvatelstva, v roce 2011 již jen 46,6 %. Zvýšil se podíl nezaměstnaných, kterých bylo v roce 2011 9,6 % z ekonomicky aktivních obyvatel, oproti roku 2001, kdy to bylo 7,5 %.

Tab. 8: Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 3, URL 5).

Rok SLBD		2001	2011	
Obyvatelstvo celkem		3 388	2 877	
Ekonomicky aktivní celkem		1 717	1 342	
v tom	zaměstnaní	1 587	1 212	
	z toho	pracuj. důchodci	59	58
		ženy na mat. dov.	44	23
	nezaměstnaní	130	130	
Ekonomicky neaktivní celkem		1 635	1 418	
z toho	neppracuj. důchodci	810	790	
	žáci, studenti, učni	545	404	
Osoby s nezjišt. ekonom. aktivitou		36	117	

Tab. 9: Podnikatelské subjekty podle převažující činnosti v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 1).

Druhy činností k 31. 12. 2020	Registrované podniky	Podniky se zjištěnou aktivitou
Zemědělství, lesnictví, rybářství	73	45
Průmysl celkem	61	36
Stavebnictví	130	80
Velkoobchod a maloobchod; opravy a údržba motorových vozidel	114	45
Doprava a skladování	22	15
Ubytování, stravování a pohostinství	220	125
Informační a komunikační činnosti	14	12
Peněžnictví a pojišťovnictví	1	1
Činnosti v oblasti nemovitostí	66	13
Profesní, vědecké a technické činnosti	65	38
Administrativní a podpůrné činnosti	8	7
Veřejná správa a obrana; povinné sociální zabezpečení	4	4
Vzdělávání	12	8
Zdravotní a sociální péče	10	6

Kulturní, zábavní a rekreační činnosti	26	17
Ostatní činnosti	69	33
Nezařazeno	-	-
Celkem	912	493

Nejvýznamnější zaměstnavatelé v obci:

- průmysl – Eprona, a.s.
- zemědělství – ZEMEX spol. s r.o.
- služby – Liberecký kraj – domov důchodců

Spartak Rokytnice nad Jizerou, a.s.

město Rokytnice nad Jizerou + základní škola a mateřské školy

Tradiční textilní průmysl v obci prakticky již skončil. Poslední z textilních továren, RTK Tkalcovna, s r.o. s cca 50 zaměstnanci, ukončila svou výrobu v létě 2020. Zemědělství je zastoupeno pouze chovem hovězího dobytka na maso případně ovcí, pro které jsou využívány rozsáhlé plochy luk a pastvin.

Těžiště zaměstnanosti v sektoru služeb se nachází v cestovním ruchu a ve veřejných službách, tj. školství, veřejná správa, sociální služby. Výraznějšímu rozvoji průmyslové výroby brání nevýhodná poloha obce a z tohoto pohledu horší napojení na dopravní infrastrukturu vyšší třídy.

5.3 Dopravní napojení obce

Obec je na okolní strukturu osídlení napojena silnicí I. třídy I/14, která prochází jejím okrajem, místní vazby zprostředkovává silnice II/294 a silnice III/29056 v majetku Libereckého kraje a soustava místních komunikací spravovaných městem. Na okraji obce je konečná železniční stanice regionální železniční trati 042 Martinice v Krkonoších – Rokytnice nad Jizerou. Vzhledem k její nevýhodné poloze vzdálené cca 3 km od centra má nižší dopravní význam.

5.4 Občanská vybavenost a služby

Školství

V obci fungují dvě mateřské školy a jedna základní škola zajišťující výuku pro 1. až 9. ročník. Dále je zde základní škola praktická a základní škola speciální, kam dojíždějí také děti z okolních obcí. Nenachází se zde žádná střední odborná škola, učiliště ani gymnázium. Volnočasové aktivity dětí formou různě zaměřených kroužků a činností pro volný čas nabízí Dům dětí a mládeže. Mimoškolní sportovní aktivity pro děti i dospělé zajišťuje TJ Spartak Rokytnice.

Zdravotnictví

Ze základní zdravotní péče je zde ordinace praktického lékaře pro dospělé, ordinace praktického lékaře pro děti a dorost s omezením ordinační doby na dva dny v týdnu a dvě ordinace zubního lékaře. V obci je provozována lékárna a terénní zdravotní ošetrovatelská péče včetně pečovatelských služeb. V zimním období funguje sezónní chirurgická ambulance. Nejbližší nemocnice se nachází cca 20 km daleko v Jilemnici (pomineme-li specializovaný Ústav chirurgie ruky ve Vysokém nad Jizerou), a proto v obci funguje výjezdová základna zdravotnické záchranné služby Libereckého kraje, letos kompletně zrenovovaná.

Sociální péče

V obci sídlí domov důchodců zřizovaný Libereckým krajem. Dále je zde dům s pečovatelskou službou, jehož kapacita i stav nejsou dostačující. Seniorům a nemocným pomáhá již výše zmiňovaná terénní pečovatelská služba.

Kulturní a společenský život

Obec má kulturní dům s menším divadelním sálem pro konání přednášek a divadelních představení. V části Františkov se nachází muzeum a galerie starých řemesel a života v Krkonoších. V průběhu roku se konají tradiční společensko-kulturní akce a slavnosti jako Rokytnická pouť, Dětský den, Sjezd pašeráků, Pálení čarodějnic, Krkonošská kuchyně, Dřevo a kovosochání, vánoční trhy a sportovní akce jako např. turnaj Rokytnic, běh do vrchu na Dvoračky, cyklistický závod Vocet cup – Zlat'ák, skialpinistický závod O dřevěného Krakonoše aj.

Ze spolkové činnosti lze jmenovat např. Sbor dobrovolných hasičů, Divadelní spolek Jirásek, Horská služba, sportovní oddíly pod TJ Spartak, myslivecké sdružení, svaz důchodců.

Služby a instituce

Městský úřad vykonává také úřad matriční a stavební. V obci dosud fungují dvě pobočky České pošty. Bankovní ústavy zde již nejsou zastoupeny. Česká spořitelna a Komerční banka, donedávna mající své pobočky ve městě, jsou nyní nejbliž v Jilemnici. Tam se také nachází pobočka Finančního úřadu a Úřadu práce. Z maloobchodu jsou zastoupeny prodejny potravin (5), prodejna drogerie a papírnictví, květinka, cukrárna a prodejna drobného textilu, dále komerční služby jako kadeřnictví, kosmetika, masáže, opravy motorových vozidel a řemeslné práce ve stavebnictví. Obecně převažují provozovny nabízející služby související převážně s cestovním ruchem jako restaurace, ubytovací služby, prodejny sportovního vybavení, sezónní půjčovny lyží a sportovního vybavení, ski servisy, infocentra, lyžařské školy, prádelna.

5.5 Vývoj počtu obyvatel

Tab. 10: Vývoj počtu obyvatel v částech obce Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 7).

Části obce	<i>Dolní Rokytnice</i>	<i>Františkov</i>	<i>Hled'sebe</i>	<i>Horní Rokytnice</i>	<i>Hranice</i>	<i>Rokytno</i>	<i>Studenov</i>	Celkem
Rok	Počet obyvatel							
1869	2 511	531	105	3 193	328	1 233	196	8 097
1880	2 610	480	90	2 960	318	957	196	7 611
1890	2 571	462	94	2 900	321	869	174	7 391
1900	2 370	466	74	2 775	309	791	164	6 949
1910	2 336	432	66	2 595	250	661	140	6 480
1921	1 833	358	55	2 087	191	593	110	5 227
1930	1 824	354	45	2 028	167	518	110	5 046
1950	1 332	175	6	1 454	36	359	23	3 385
1961	1 464	115	4	1 428	23	161	5	3 200
1970	1 399	76	1	1 692	15	123	1	3 307
1980	1 275	49	-	2 037	8	135	1	3 505
1991	1 322	47	-	1 985	5	110	-	3 469
2001	1 233	48	-	2 004	2	100	1	3 388
2011	1 042	49	-	1 687	5	79	15	2 877

Údaje ČSÚ dokazují dlouhodobý a poměrně výrazný úbytek počtu obyvatel. Jejich nejvyšší zaznamenaný počet na území obce byl dle dostupných dat ČSÚ v roce 1869, a to 8097 obyvatel. Stav při sčítání v roce 2011 (2877 obyvatel) tak představuje úbytek o více než 5200 obyvatel, tj. o 64,5 %.

K podstatnému úbytku obyvatel (přes 3000) došlo již v období mezi roky 1869–1930. K této etapě podává komentář Pilcher (1991): Nejvyšší zaznamenaný počet obyvatel měla obec v roce 1844, kdy se uvádí 8180 obyvatel. Od této doby docházelo ke snižování populace, jež bylo zapříčiněno vystěhováním části obyvatel za prací v jiném odvětví a poklesem porodnosti. Také úmrtnost kojenců byla vysoká, na přelomu 19. a 20. století činila až 20 %. Rokytnice byla z hlediska pracovních příležitostí jednostranně zaměřena na textilní průmysl. Obyvatelé, kteří neměli pevnou vazbu na obec v podobě vlastnictví nemovitostí (bezzemci, dělníci a jejich rodiny), se často stěhovali za prací do oblasti od Polubného po Jablonec nad Nisou, kde vzkvétající sklářský průmysl nabízel této vrstvě společnosti lepší podmínky. To vše se negativně

odráželo i na věkové skladbě obyvatelstva. V roce 1910 připadalo v oblasti Sudet na 100 dětí do 14 let 17 obyvatel starších 65 let. V roce 1930 jich bylo 29. Přepočítání věkové struktury obyvatelstva v Rokytnici byl v tomto roce opakován, neboť výsledky se zdály být zprvu nemožné a vyvolaly domněnku, že při sčítání došlo k chybě: na 100 dětí do 14 let připadlo totiž 71 osob starších 65 let. Opakovaným sčítáním však byl tento nepříznivý výsledek potvrzen.

Odsun německých obyvatel a nedostatečné dosídlení po roce 1945 znamenaly další úbytek více než 1600 obyvatel. S výjimkou období 1961–1980, kdy došlo k přírůstku přes 300 obyvatel, se vývoj po 2. světové válce vyznačuje setrvale klesajícím trendem v počtu obyvatel obce.

Za téměř shodným počtem obyvatel v obci v letech 1950 a 2001 se skrývají rozdíly ve vývoji počtu obyvatel jednotlivých částí obce. Zatímco v Horní Rokytnici se zvýšil počet obyvatel o 550, všechny další části obce naopak zaznamenaly jejich úbytek. Z porovnání vyplývá, že jen Horní Rokytnice se svým současným počtem obyvatel přibližuje stavu před odsunem německého obyvatelstva, ostatní části obce tak zaznamenaly úbytek obyvatelstva v porovnání s předválečným obdobím (rok 1930). Vyjma Horní Rokytnice a Dolní Rokytnice mají ostatní části obce méně než 100 obyvatel. V části Hleďsebe již není hlášen žádný trvale žijící obyvatel obce. Obyvatelstvo se tak soustředilo do centrálního území obce a okrajové části se staly převážně rekreačními lokalitami.

Ačkoli jsou v obci dostupné výše uvedené služby základní vybavenosti, počet obyvatel má také v současnosti setrvale klesající tendenci. Zatímco ještě koncem minulého století fungovalo v Rokytnici nad Jizerou více průmyslových podniků (2 textilní továrny (SEBA), 2 závody elektroprůmyslu (Elektropřístroj) a strojírenský závod (Elitex)), které nabízely pracovní místa pro široké okolí, dnes je průmyslová výroba výrazně okrajovou činností. S postupným uzavíráním výroby tak obec a její občané vsadili na cestovní ruch. Všichni ale logicky nemohou a nechtějí pracovat v tomto odvětví, tudíž nedostatek vhodných pracovních pozic v kombinaci s dopravně nevýhodnou polohou obce a stárnutím populace je zřejmě hlavním důvodem, proč se obec postupně vylidňuje.

Tab. 11: Počty obyvatel a narození, zemřelí, přistěhovalí a vystěhovalí v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 8, MěÚ Rokytnice n. J. 2021).

Rok	Stav 1. 1.	Narození	Zemřelí	Přistěhovalí	Vystěhovalí	Přírůstek celkový	Stav 31. 12.
2000	3 454	39	100	55	58	-64	3 390
2001	3 396	34	77	43	49	-49	3 347
2002	3 347	23	59	68	78	-46	3 301
2003	3 301	24	58	91	77	-20	3 281
2004	3 281	32	55	45	49	-27	3 254
2005	3 254	26	36	75	69	-4	3 250
2006	3 250	29	41	37	81	-56	3 194
2007	3 194	24	50	45	101	-82	3 112
2008	3 112	18	47	37	78	-70	3 042
2009	3 042	31	47	45	59	-30	3 012
2010	3 012	31	49	73	82	-27	2 985
2011	2 982	25	41	33	71	-54	2 928
2012	2 928	24	41	46	67	-38	2 890
2013	2 890	24	56	37	73	-68	2 822
2014	2 822	30	47	40	55	-32	2 790
2015	2 790	26	35	39	68	-38	2 752
2016	2 752	26	37	47	75	-39	2 713
2017	2 713	27	53	41	58	-43	2 670
2018	2 670	31	48	50	63	-30	2 640
2019	2 640	23	39	84	58	10	2 650
2020	2 662	18	43	33	59	-51	2 611

Celkový počet obyvatel se mění v závislosti na přirozené změně obyvatel (zemřelí a narození) a na migračním pohybu (vystěhovalí a přistěhovalí).

Přirozený přírůstek ve sledovaném období 2000 až 2020 je ve všech letech záporný.

Migrační procesy ve sledovaných letech 2000 až 2020 jsou rozkolísané. Vysoký počet přistěhovalých (68 a víc) byl v letech 2002, 2003, 2005, 2010 a 2019. Počty vystěhovalých však nikdy neklesly pod hodnotu 49, přičemž nejvíc obyvatel (101) se z obce odstěhovalo v roce 2007. Kladných hodnot dosáhl migrační přírůstek pouze v letech 2003, 2005 a 2019.

Právě rok 2019 je výjimečný i z hlediska celkového přírůstku, neboť se jedná o jediný rok, kdy byl celkový přírůstek obyvatel kladný, čímž došlo ve sledovaném období poprvé k nárůstu počtu obyvatel. Přibylo celkem 10 obyvatel díky vysokému počtu přistěhovalých. Údaje za rok 2020 se však opět vrátily k obvyklému trendu, takže obrat ve vývoji počtu obyvatel se nekoná a nadále dochází k jeho poklesu.

Stárnutí obyvatelstva

Index stáří je často užívaná charakteristika věkové struktury obyvatelstva vypovídající o stárnutí populace. Ukazuje, kolik obyvatel ze starší věkové skupiny připadá na sto dětí, konkrétně kolik obyvatel ve věku 65 let a starších připadá na 100 dětí mladších než 15 let.

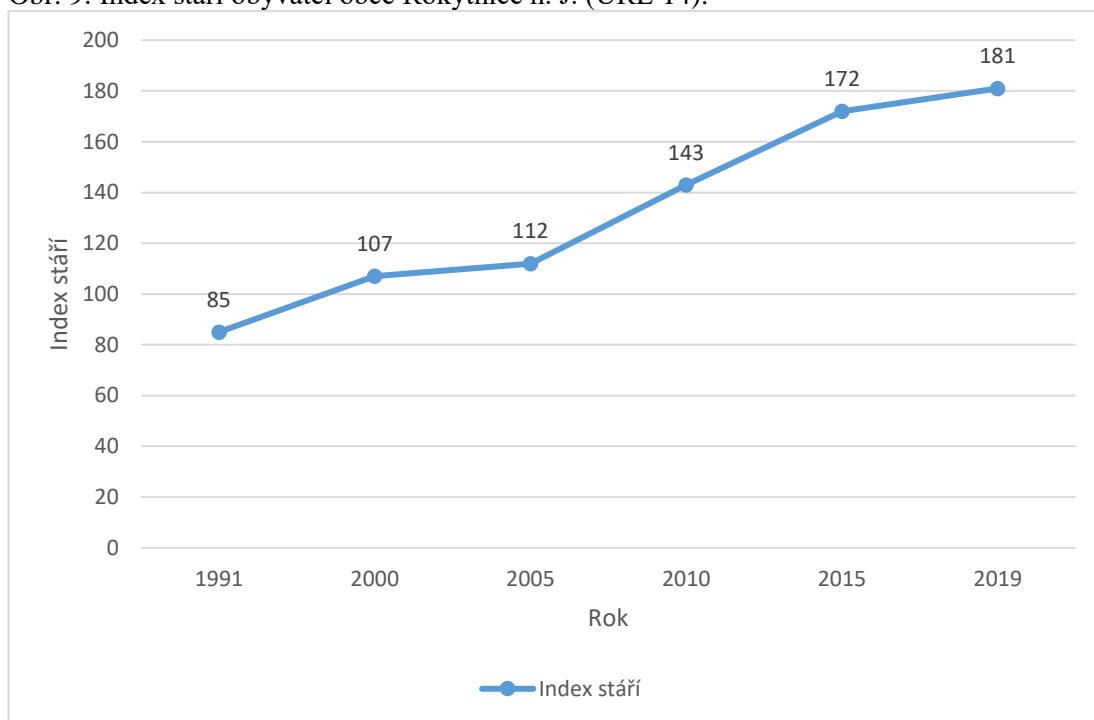
Obr. 8: Vzorec výpočtu indexu stáří (URL 13).

$$\text{Index stáří} = \frac{\text{počet obyvatel ve věku 65 a více let}}{\text{počet obyvatel ve věku 0 - 14 let}} \times 100$$

Pokud je velikost indexu nižší než 100, je podíl dětí vyšší než podíl osob ve věku 65 let a víc, a naopak převyšuje-li výsledná hodnota indexu 100, je v populaci počet starších osob vyšší než počet dětí (ČSÚ ©2021ch).

Zatímco v roce 1991 byl index stáří v obci ještě na příznivé hodnotě 85, v roce 2000 se již dostal nad 100 (hodnota indexu byla 107). V následujících letech docházelo k jeho dalšímu nepříznivému vývoji, přičemž v roce 2019 byla jeho výsledná hodnota již 181, což znamená, že na 100 dětí do 15 let připadlo 181 seniorů. Z dostupných údajů ČSÚ pro porovnání vyplývá, že index stáří v roce 2019 byl pro ČR na hodnotě 124,6 a pro Liberecký kraj 124,3. V hlavním městě Praze pak dokonce jen 119,1 (ČSÚ ©2021i).

Obr. 9: Index stáří obyvatel obce Rokytnice n. J. (URL 14).



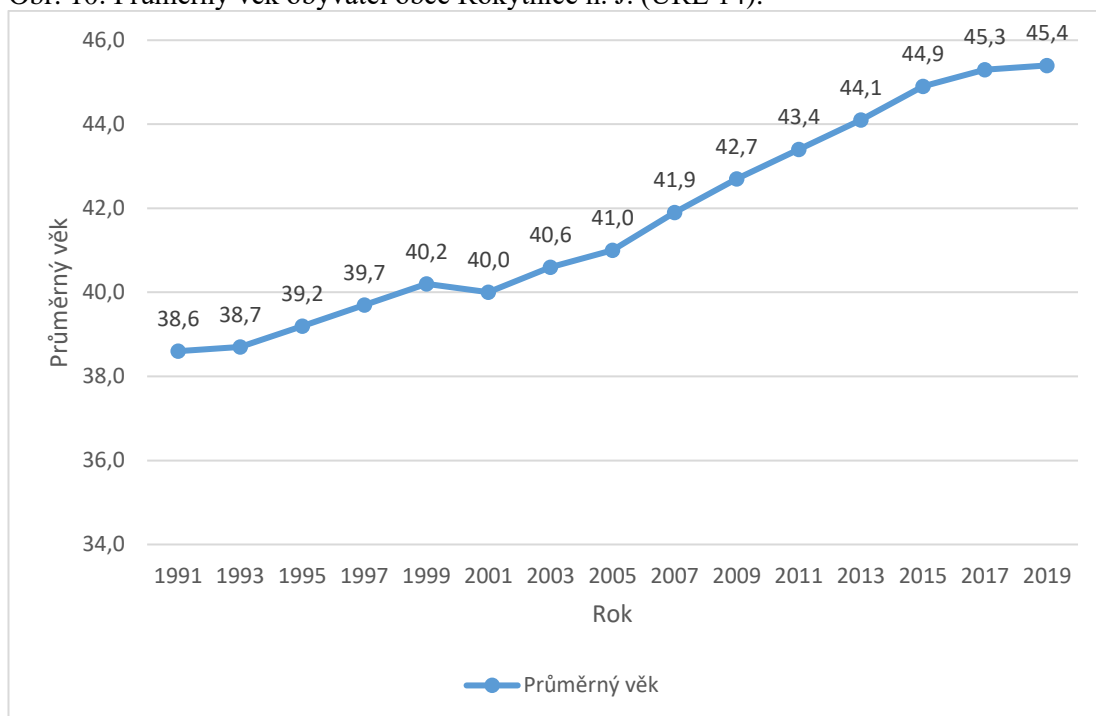
Počet dětí v obci se při porovnání údajů z let 1991 a 2019 snížil o 48,6 %, tedy téměř o polovinu. Počet seniorů vykazuje nárůst o 9 %.

Tab. 12: Porovnání počtu obyvatel obce Rokytnice n. J. v kategoriích nad 65 let a do 14 let (URL 14).

Rok	1991	2000	2005	2010	2015	2019
Počet obyvatel nad 65 let	594	577	503	545	611	648
Počet obyvatel do 14 let	696	537	451	381	355	358

To, že populace v obci v posledních cca 30 letech stárne, dokazuje také zvyšující se průměrný věk. Jestliže v roce 1991 byl průměrný věk obyvatele Rokytnice nad Jizerou 38,6 let, v roce 2019 to bylo již 45,4 let.

Obr. 10: Průměrný věk obyvatel obce Rokytnice n. J. (URL 14).



5.6 Vývoj počtu domů

Tab. 13: Počty domů v částech obce Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 7).

Části obce	Dolní Rokytnice	Františkov	Hled'sebe	Horní Rokytnice	Hranice	Rokytno	Studenov	Celkem
Rok	Počet domů							
1869	292	73	17	421	37	155	34	1 029
1880	324	80	18	452	45	165	35	1 119
1890	330	75	18	458	48	152	34	1 115
1900	347	75	17	456	47	145	33	1 120
1910	366	73	16	460	48	144	32	1 139
1921	368	70	13	462	46	138	31	1 128
1930	369	74	12	469	45	131	29	1 129
1950	377	69	11	467	43	123	29	1 119
1961	-	-	-	678	-	-	-	678
1970	282	22	1	316	5	31	1	658
1980	259	18	-	332	2	32	1	644
1991	421	84	10	572	48	135	30	1 300
2001	425	74	10	624	52	136	31	1 352
2011	443	74	8	644	51	124	28	1 372

Současný stav objektů s přiděleným číslem popisným

Čísla popisná v obci jsou přidělena objektům k bydlení, rodinným a bytovým domům, ale také objektům nebytovým (např. stavbám občanského vybavení, průmyslovým objektům, stavbám technického vybavení, jiným stavbám apod.). Jejich současné přidělování se řídí zákonem o obcích, podle něhož by se stavbám pro rodinnou rekreaci měla přidělovat čísla evidenční, což se v praxi neděje. Možná také z důvodu, že většina staveb sloužících ve skutečnosti pro účely rodinné rekreace je v katastru nemovitostí vedena jako objekt k bydlení či rodinný dům, tudíž má přidělené číslo popisné. Například v části obce Hled'sebe je nyní reálně 10 objektů s číslem popisným, z toho jsou dle údajů katastru nemovitostí 4 rodinné domy a 6 objektů k bydlení. Ani jeden z nich však není trvale obydlen, tudíž všech 10 objektů slouží k rekreačním účelům. Podobný stav je v části Hranice, kde z 51 objektů s číslem popisným je 19 rodinných domů a 20 objektů k bydlení, ale pouze 1 objekt je trvale obydlen.

Jednotlivé řady čísel popisných byly k prosinci 2020 ukončeny těmito čísly:

Tab. 14: Nejvyšší čísla popisná v částech obce Rokytnice n. J. (MěÚ Rokytnice n. J. 2021).

Části obce	Nejvyšší č. p.
Horní Rokytnice	739
Dolní Rokytnice	528
Františkov	93
Rokytno	170
Studenov	35
Hranice	52
Hled'sebe	18

Prostým součtem dojdeme k celkovému počtu 1635 přidělených čísel popisných. Tolik objektů však nyní na území obce samozřejmě není, neboť některé již byly odstraněny a vzhledem k tomu, že se čísla popisná již nesmí znovu opakovaně přidělovat, je počet existujících objektů s číslem popisným menší. Bylo nutné provést vlastní ověření existence objektů s čísly popisnými na podkladě práce s mapou, veřejně přístupnou databází katastru nemovitostí a terénního šetření:

Tab. 15: Počet objektů s čísly popisnými v částech obce Rokytnice n. J. k 1. 1. 2021 (Čížinský 2021).

Části obce	Počet objektů s č. p.
Horní Rokytnice	703
Dolní Rokytnice	498
Františkov	83
Rokytno	145
Studenov	32
Hranice	51
Hleďsebe	10
Celkový počet objektů s přiděleným č. p. k 1. 1. 2021	1 522

Počet domů

Pro účely SLBD se za „dům“ považuje „budova obsahující prostory pro bydlení nebo ubytování“, samotné sčítání zjišťuje údaje o fyzických osobách, o bytech, bydlení a domácnostech. Vzhledem k tomu, že tyto údaje z ČSÚ jsou zásadním zdrojem dat o osídlení daného území, pracuje dále také tato práce s pojmem dům ve smyslu zde uvedeném.

Pro zjištění současného počtu domů bylo možné vycházet pouze z dostupných údajů SLBD 2011 (tedy k 26. 3. 2011), jiná oficiální databáze k dispozici nebyla.

Tab. 16: Domovní fond obce Rokytnice n. J. k 26. 3. 2011 dle ČSÚ (URL 5).

Druhy objektů	Počet objektů
Rodinné domy	1 219
Bytové domy	87
Ostatní budovy	66
Domy celkem	1 372

Vzhledem k tomu, že se jedná o údaje cca 10 let staré (výsledky z dalšího sčítání ČSÚ v roce 2021 nebyly v době zpracování této práce k dispozici), bylo nutné dohledat další údaje v evidenci jiných správních úřadů. Na podkladě propojení údajů se SLBD 2011, vlastního šetření a údajů získaných z činnosti stavebního úřadu a městského úřadu lze konstatovat k 31. 12. 2020 následující stav domů:

Tab. 17: Počet domů k 31. 12. 2020 v obci Rokytnice n. J. (URL 5, MěÚ Rokytnice n. J. 2021).

Počet domů dle SLBD 2011	1 372
Počet nových domů v letech 2011 až 2020 s přiděleným č. p.	49
Domy celkem	1 421

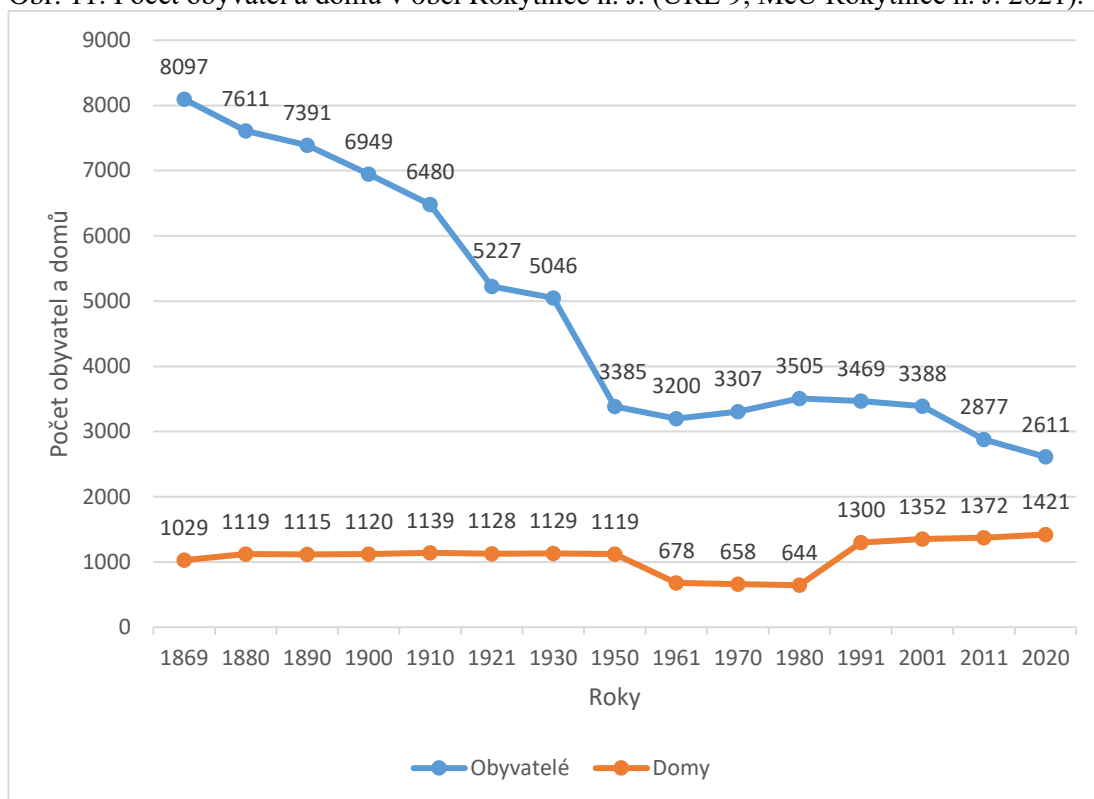
Tab. 18: Počty obyvatel a domů v obci Rokytnice n. J. (URL 9, MěÚ Rokytnice n. J. 2021).

Rok	Počet obyvatel	Počet domů
1869	8 097	1 029
1880	7 611	1 119
1890	7 391	1 115
1900	6 949	1 120
1910	6 480	1 139
1921	5 227	1 128
1930	5 046	1 129
1950	3 385	1 119
1961	3 200	678
1970	3 307	658
1980	3 505	644
1991	3 469	1 300
2001	3 388	1 352
2011	2 877	1 372
2020	2 611	1 421

Poznámka

1869 - obyvatelstvo přítomné civilní	1869 až 1950 celkový počet domů
1880 až 1950 - obyvatelstvo přítomné	1961 až 1980 počet domů trvale obydlených
1961 až 1991 - obyvatelstvo bydlící (tj. hlášené v obci k trvalému pobytu)	1991 až 2011 celkový počet domů
2001 - obyvatelstvo bydlící (osoby s trvalým nebo dlouhodobým pobytem)	2020 celkový počet domů dle MěÚ Rokytnice n. J.
2011 osoby s obvyklým pobytem	

Obr. 11: Počet obyvatel a domů v obci Rokytnice n. J. (URL 9, MěÚ Rokytnice n. J. 2021).



Pokles v počtu domů v letech 1961, 1970 a 1980 není způsoben nějakým masivním bouráním a odstraňováním domů na území obce, ale skutečností, že v těchto letech se za „domy“ považovaly pouze domy trvale obydlené. Vzhledem k vysokému počtu objektů sloužících pouze pro rekreaci, došlo k uvedenému propadu křivky.

Obydlenost domů

K 31. 12. 2020 bylo dle údajů města evidováno celkem 654 obydlých objektů (domů s číslem popisným, v nichž byla k pobytu hlášena alespoň jedna osoba):

Tab. 19: Počet obydlých objektů v jednotlivých částech obce Rokytnice n. J. (MěÚ Rokytnice n. J. 2021).

Část obce	Počet obydlých objektů
Horní Rokytnice	348
Dolní Rokytnice	257
Františkov	19
Rokytno	26
Studenov	3
Hranice	1
Hled'sebe	0
Celkem	654

Porovnáním údaje o počtu domů celkem (1421) a evidence obydlých objektů celkem (654) lze dojít ke zjištění, že 767 domů na území obce (téměř 54 %) není v současnosti trvale obydleno. Lze tedy usuzovat, že slouží pro účely rekreace.

Při SLBD v roce 2001 bylo z celkového počtu domů (1352) trvale obydlých 705 domů, tj. 52 %. Více než polovina domů byla tedy na přelomu tisíciletí ještě obydlená, následující období však tento poměr zvrátilo. Při SLBD 2011 bylo obydlých domů zjištěno 681 z celkového počtu 1372 domů, tj. pouze 49,6 %, a v roce 2020 klesl podíl obydlých domů až na 46 %.

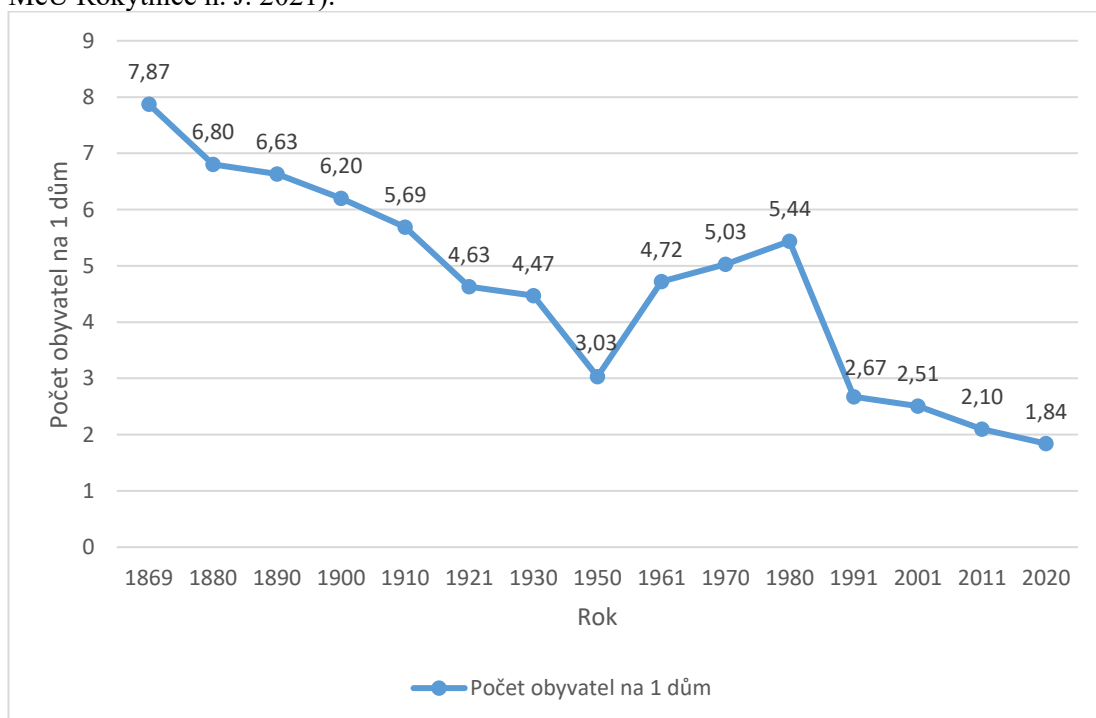
Pokud se tedy obecně používá argument potřeby a podpory nové výstavby jako důležitý předpoklad růstu počtu obyvatel, v případě Rokytnice nad Jizerou tento vztah, jak je vidět, nefunguje. Rozhodně to platí u individuálních forem bydlení, které se v důsledku stoupajících cen stavebních pozemků v atraktivní lokalitě stávají pro velkou část populace nedosažitelnými. Otázkou je, jak by v této situaci pomohla výstavba nájemních bytů ve vlastnictví obce či státu. Vzhledem k tomu, že obec v důsledku nucených dražeb z počátku 21. století přišla o naprostou většinu objektů

s nájemními byty (nyní je takových bytů do 10), nemůže nabídnout svým obyvatelům s nižšími příjmy cenově dostupnější bydlení.

Tab. 20: Průměrný počet trvale žijících obyvatel na 1 dům v obci Rokytnice n. J. (URL 9, MěÚ Rokytnice n. J. 2021).

Rok	1869	1880	1890	1900	1910	1921	1930	1950
Počet obyvatel na 1 dům	7,87	6,80	6,63	6,20	5,69	4,63	4,47	3,03
Rok	1961	1970	1980	1991	2001	2011	2020	
Počet obyvatel na 1 dům	4,72	5,03	5,44	2,67	2,51	2,10	1,84	

Obr. 12: Průměrný počet trvale žijících obyvatel na 1 dům v obci Rokytnice n. J. (URL 9, MěÚ Rokytnice n. J. 2021).



5.7 Porovnání vývoje osídlení obcí

Zajímavé je srovnání s městem Jilemnice, které v minulosti mělo v sídelní struktuře postavení okresního města (období 1850 až 1960) a v současnosti se jedná o obec s

obecním úřadem s rozšířenou působností (ORP). Pro obyvatele Rokytnice nad Jizerou je nejbližším větším městem, kam směřují i jejich časté cesty za odbornou lékařskou péčí, nákupy, kulturou, úřady aj.

Tab. 21: Porovnání vývoje osídlení obcí Rokytnice n. J. a Jilemnice dle ČSÚ (URL 9, URL 10).

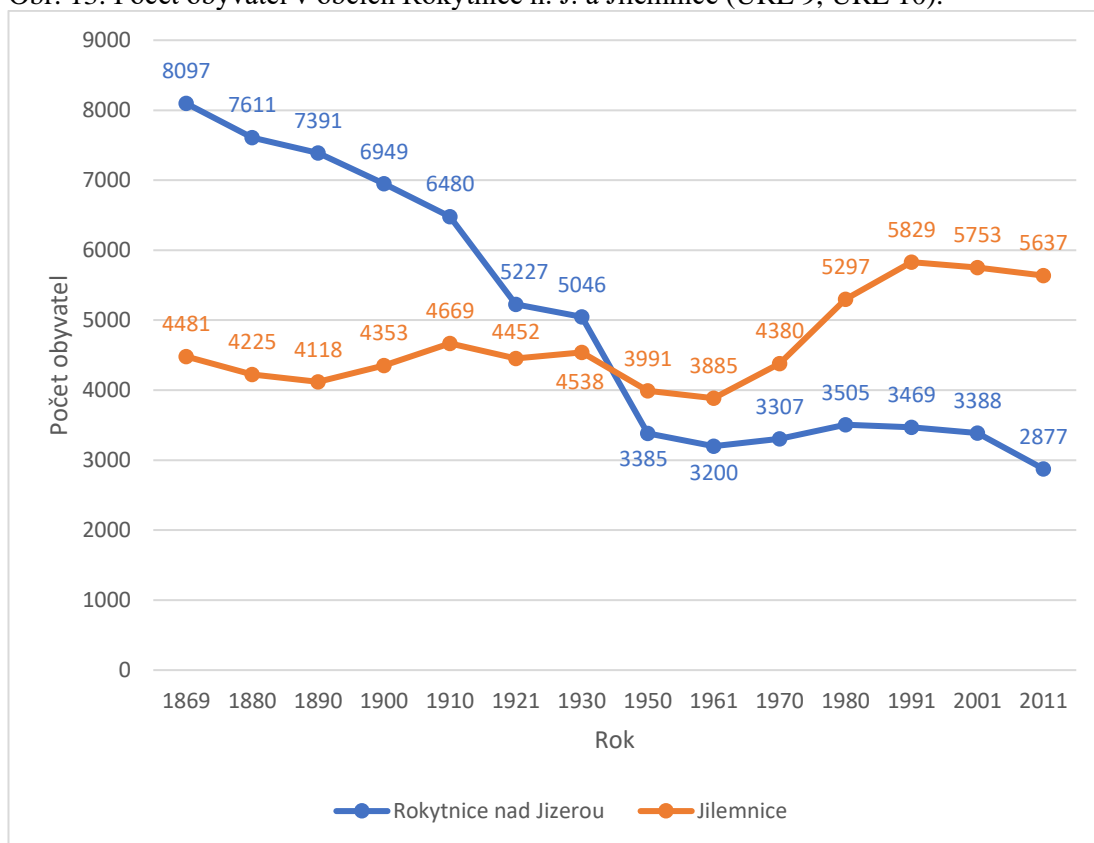
Rok	Počet obyvatel		Počet domů	
	Rokytnice nad Jizerou	Jilemnice	Rokytnice nad Jizerou	Jilemnice
1869	8 097	4 481	1 029	425
1880	7 611	4 225	1 119	441
1890	7 391	4 118	1 115	434
1900	6 949	4 353	1 120	455
1910	6 480	4 669	1 139	501
1921	5 227	4 452	1 128	521
1930	5 046	4 538	1 129	615
1950	3 385	3 991	1 119	692
1961	3 200	3 885	678	659
1970	3 307	4 380	658	723
1980	3 505	5 297	644	787
1991	3 469	5 829	1 300	990
2001	3 388	5 753	1 352	1 027
2011	2 877	5 637	1 372	1 100

Poznámka

1869 - obyvatelstvo přítomné civilní	1869 až 1950 celkový počet domů
1880 až 1950 - obyvatelstvo přítomné	1961 až 1980 počet domů trvale obydlených
1961 až 1991 - obyvatelstvo bydlící (tj. hlášené v obci k trvalému pobytu)	1991 až 2011 celkový počet domů
2001 - obyvatelstvo bydlící (osoby s trvalým nebo dlouhodobým pobytem)	
2011 osoby s obvyklým pobytem	

Počet obyvatel k 31. 12. 2019 v obou obcích oproti údajům ze sčítání v roce 2011 opět klesl. Zatímco v případě Jilemnice ubylo 236 obyvatel (4 %), v Rokytnici nad Jizerou je to pokles o 227 obyvatel (o 7,8 %), tedy významně výraznější (ČSÚ ©2021j).

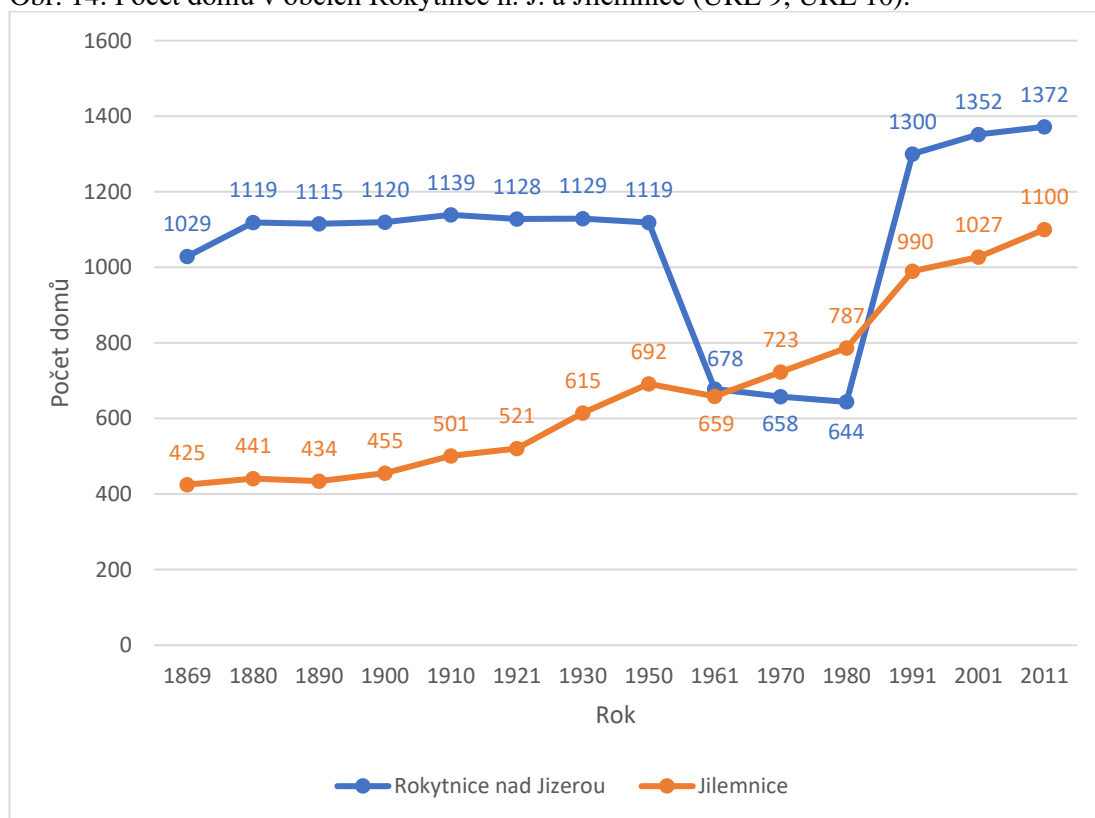
Obr. 13: Počet obyvatel v obcích Rokytnice n. J. a Jilemnice (URL 9, URL 10).



Rokytnice nad Jizerou, která ačkoli byla dle dostupných údajů ČSÚ od cca poloviny 19. století do konce druhé světové války sídlem s daleko větším počtem domů a obyvatel, nedosáhla v uvedeném období ani na status "město" a její postavení v sídelní struktuře zůstalo druhořadé. Svou roli zde sehrál jistě historický vývoj celého území, kdy Jilemnice, založená cca v polovině 14. století a od počátků osídlená českým obyvatelstvem, byla postupně centrem štěpanického a následně jilemnického panství, od čehož se odvíjela i lokalizace různých úřadů, škol a institucí, ale zejména se projevila její výhodnější geografická poloha a s ní spojená lepší dopravní dostupnost. Zatímco Rokytnice nad Jizerou se nachází na konci sevřeného horského údolí při státních hranicích a nejbližším větším sídlem je právě Jilemnice vzdálená cca 20 km (případně Tanvald cca 21 km nacházející se však v jiném okrese a ORP), Jilemnice je umístěna relativně v rovinnatém terénu a s příznivějším dopravním napojením prakticky do všech světových stran a do okolních větších sídel, jako jsou např. Vrchlabí v dosahu cca 10 km, Semily cca 20 km, Jičín cca 30 km a Turnov cca 35 km.

Na příkladu obou měst lze sledovat pokles obyvatel dokládající odliv obyvatelstva z pohraničních oblastí. Zatímco počet obyvatel v Jilemnici klesá až po roce 1991, v případě Rokytnice nad Jizerou se jedná o pokles obyvatel převážně trvalý a výraznější.

Obr. 14: Počet domů v obcích Rokytnice n. J. a Jilemnice (URL 9, URL 10).



Počet domů má v obou obcích rostoucí trend, vyjma let 1961, 1970 a 1980, kdy se za „domy“ považovaly pouze domy trvale obydlené. Je tak vidět zřetelný rozdíl mezi oběma obcemi ve způsobu užívání domů, neboť v případě Rokytnice nad Jizerou je pokles křivky v uvedeném období daleko markantnější než u Jilemnice, což dokládá, že v Rokytnici nad Jizerou bylo a je výrazně více domů užívaných pro rekreaci než v Jilemnici.

5.8 SWOT analýza

Silné a slabé stránky obce Rokytnice nad Jizerou, stejně jako možné příležitosti a hrozby, byly shrnuty do následujícího přehledu:

Silné stránky
Atraktivní horská krajina, přírodní a krajinné hodnoty, zdroje pitné vody na území obce, veřejný vodovod a splašková kanalizace v centrální části, plynofikace centrální části, nezatížení tranzitní dopravou, nízká hluková zátěž, dobré podmínky pro zimní a letní cestovní ruch, známé lyžařské středisko, základní občanská vybavenost, spolková činnost, klidné prostředí, vysoký podíl lesů a travních porostů.
Slabé stránky
Nedostatek vody pro zasněžování, vysoká koncentrace radonu v podloží, znečištění ovzduší vytápěním na tuhá paliva, smrkové monokultury, vlakové nádraží na okraji obce mimo zástavbu, nedostatek parkovacích míst a horší propustnost místních komunikací v turistické sezóně, nedostatek pracovních příležitostí, horší dostupnost vyšší občanské vybavenosti, nízká frekvence linek veřejné dopravy, limity pro rozvoj průmyslu a cestovního ruchu dané ochranou přírody, absence obecních nájemních bytů.
Příležitosti
Zvýšení retenčních schopností krajiny + nádrže pro zasněžování, obnova smíšených lesů, agroturistika a letní formy cestovního ruchu, propojení lyžařských areálů, vytváření nových pracovních míst rozvojem služeb a drobné výroby regionálních produktů, výstavba městských nájemních bytů, poskytnutí prostor v objektech města pro provoz služeb a prodejen potřebných pro běžný život.
Hrozby
Devastace volné krajiny a krajinného rázu zástavbou, poškození cenných území přílišným rozvojem sportovních a rekreačních aktivit, kůrovcová kalamita a polomy, překotný nárůst ubytovací kapacity, další úbytek pracovních míst, nedostatečná kapacita zdrojů pitné vody, úbytek trvale žijících obyvatel.

Ze SWOT analýzy vyplývá, že obec má výborné podmínky pro příznivé životní prostředí, dobré podmínky pro sociální soudržnost obyvatel, avšak špatné podmínky pro hospodářský rozvoj.

6. DISKUZE

Zatímco počet obyvatel obce od roku 1980 klesá, zájem o pořízení nemovitostí na jejím území neslábne, naopak roste. Pro dokreslení lze uvést počet povolených staveb rodinných domů za období let 2017 až 2020, kterých bylo povoleno 33. Z tohoto počtu byla v posledním roce 2020 dle evidence zdejšího stavebního úřadu povolena výstavba 17 (!) rodinných domů. Otázkou je, kolik z nich bude po dokončení skutečně sloužit k trvalému bydlení, neboť většina stavebníků (10 ze 17) nepochází z obce a okolí, tudíž je zde předpoklad, že tyto nové domy budou používány nejspíš k rekreačním účelům.

Druhé bydlení v Rokytnici nad Jizerou je s ohledem na výše uváděná data opravdu fenoménem. Jeho vznik byl umožněn zejména historickými událostmi po skončení 2. světové války, kdy se zde díky odsunu německých obyvatel a nedostatečnému dosídlení uvolnilo velké množství domů vhodných pro rekreační užívání. Současně zde působil faktor malebné horské krajiny a vzrůstající obliba lyžování, ale také poloha a dostupnost zejména z lokalit Středních Čech a Prahy. Tím, že v období socialismu nedošlo v obci k výstavbě nových velkých hotelů jako např. v sousedním Harrachově, probíhaly zdejší rekreační aktivity zejména v podobě chalupaření v soukromých objektech a v řadě „podnikových“ rekreačních objektů, které vznikly využitím původního domovního fondu. Neoddiskutovatelným přínosem tohoto fenoménu je zachování tradiční místní architektury, neboť v mnoha případech přispěl k uchování původního vzhledu domů až do současnosti.

Velká poptávka po volných stavebních pozemcích a domech znamená také zvyšování jejich ceny. Tím se stávají nemovitosti stále nedosažitelnější pro většinu místních obyvatel, kteří musejí hledat finančně dostupnější bydlení jinde. Ve 4. čtvrtletí 2019 činila průměrná hrubá měsíční mzda v Libereckém kraji 33 643,- Kč, nedosahovala tedy zdaleka na průměrnou mzdu v ČR, která byla v uvedeném období 36 144,- Kč. Oproti tomu průměrná hrubá měsíční mzda ve Středočeském kraji a v Praze průměr pro ČR převyšovala. Ve Středočeském kraji byla ve výši 36 829,- Kč a v Praze

44 237,- Kč (ČSÚ ©2021k). Uvedené údaje tak z pohledu průměrných mezd dokreslují horší finanční pozici místních obyvatel při nákupu nemovitostí, které by využili pro trvalé bydlení v obci, vůči obyvatelům hlavního města a Středních Čech, kteří si pořizují nemovitosti v obci převážně pro účely své rekreace.

Na druhou stranu jsou to často také místní obyvatelé, kteří své nemovitosti výhodně prodávají a za utržené peníze si pořizují bydlení tam, kde nalézají lepší pracovní uplatnění. Všeobecně tak na území obce roste zájem o vymezení dalších ploch pro individuální bydlení ze strany vlastníků pozemků (dle evidence zdejšího stavebního úřadu počet žádostí o změnu územního plánu vydaného v roce 2008 překročil číslo 100 a převážně se tyto žádosti týkaly právě požadavku na převedení nezastavitelných pozemků do plochy umožňující výstavbu objektů pro bydlení), na druhé straně využití již vymezených ploch pro řešení vlastního trvalého bydlení je poměrně nízké a z pohledu vlastníků pozemků se ve velké míře jedná především o zhodnocování pozemků.

Ačkoliv je území obce vysokým tempem zastavováno rodinnými domy, dochází ke snižování počtu trvale žijících obyvatel. Klesající podíl dětí v populaci a narůst průměrného věku obyvatel svědčí o stárnutí populace a o stěhování lidí v produktivním věku z obce. Populace stárne, saldo migrace je záporné. Tento trend nárůstu počtu domů a poklesu obyvatel je nepříznivý jak pro krajinu a zemědělskou půdu, která postupně mizí na úkor nových staveb, tak pro obec samotnou a její fungování, neboť rostoucí či alespoň stabilní počet obyvatel je pro fungování obce výhodnější z hlediska získání vyšších příjmů do obecního rozpočtu, které se odvíjejí právě od počtu obyvatel.

Odvětví cestovního ruchu je pro významnou část obyvatel Rokytnice nad Jizerou zdrojem příjmů a přímo či nepřímo ovlivňuje také další oblasti života obce. Vzhledem k charakteru obce, k její nevýhodné dopravní poloze na okraji okresu či kraje a k postavení v sídelní struktuře nelze předpokládat významnější rozvoj jiného odvětví ekonomiky, např. intenzivní růst zemědělství či průmyslu, který by poskytl více pracovních příležitostí. Pro vedení obce je tedy důležité vyváženě podporovat jak zkvalitnění cestovního ruchu, tak i podmínky pro každodenní život obyvatel a udržitelný rozvoj samotné obce. S ohledem na uvedené rozhodlo zastupitelstvo obce o pořízení změny územního plánu, která má prověřit možnost propojení a rozvoje stávajících lyžařských areálů včetně souvisejícího řešení dopravy v obci a zároveň

prověřit vhodnost a podmínky další zástavby pro bydlení s ohledem na zájmy ochrany přírody, zejména pak na stav předmětu ochrany nebo celistvosti Evropsky významné lokality Krkonoše a Ptačí oblasti Krkonoše začleněné do soustavy Natura 2000. Konkrétně se jedná o zachování a ochranu tradičně obhospodařovaných horských luk, tzv. naturových lučních stanovišť, kterými jsou „Druhově bohaté smilkové louky na silikátových podložích v horských oblastech“ (6230), „Horské sečené louky“ (6520) a „Extenzivní sečené louky nížin a podhůří“ (6510) vymezené nařízením vlády č. 318/2013 dle Směrnice Rady č. 92/43/EHS. V návaznosti na projednávání této změny územního plánu vydala rada města pro ochranu území obce územní opatření o stavební uzávěře (Město Rokytnice n. J. ©2020). Ze strany obce se jedná o snahu zachovat rezervy v území pro případné budoucí záměry, které budou podporovat vyvážený rozvoj obce ke zkvalitnění života místních obyvatel (např. výstavba obecních bytů, nájemních prostorů pro komerční služby pro běžný život obyvatel), a alespoň částečně regulovat zastavování území stavbami pro rekreaci, kterých je ostatně v obci již dostatek a které tak již přestávají být pro obec přínosem, ale stávají se spíš zátěží v podobě negativních dopadů jak na přírodu a krajinu, tak i dopadů sociálních a ekonomických (viz kapitola 4.4.3). Je nutné upozornit zejména na hrozbu postupného omezování rezidenčních funkcí obce a jejich nahrazování funkcí turistickou, kdy v obci začne dominovat počet domů pro rekreaci a nabídka sezónních služeb pro návštěvníky nad počtem trvale obydlených domů a nabídkou základních služeb pro obyvatele, což by mělo do budoucna za následek zhoršení kvality života v obci, které způsobí další snižování počtu obyvatel obce.

7. ZÁVĚR

Vývoj osídlení obce je charakterizován snižováním počtu obyvatel za současného navyšování počtu domů. Faktorů ovlivňujících tento trend bylo a je určitě více. Jako zásadní lze uvést zejména omezenou nabídku pracovních příležitostí a dopravně nevýhodnou polohu obce, která obzvláště v současnosti hraje důležitou roli. Na výrazném snížení počtu obyvatel se podílelo velkým dílem vysídlení většiny původních obyvatel po druhé světové válce a následné nedostatečné dosídlení. Částečné zlepšení nastalo v 70. a 80. letech minulého století, avšak od polistopadové éry až do současnosti počet obyvatel neustále (s výjimkou roku 2019) významně klesá. Počet domů má naopak rostoucí trend a je spojen zejména s využíváním domovního

fondy pro účely individuální rekreace, která je v obci výrazným a nepřehlédnutelným faktem, s nímž je nutné počítat i v budoucnosti. Přináší s sebou jak pozitivum v podobě udržování původní architektury, tak i negativní dopady jako zvyšování cen nemovitostí, snižování pohody bydlení či další zastavování krajiny. Ačkoli je v obci dosud poměrně slušná základní vybavenost, spolková činnost a příjemné prostředí pro život, počet obyvatel klesá. Roste však tlak na zastavování území obce, které je velmi atraktivní pro individuální rekreaci. Zatím tato atraktivita území převažuje nad jeho schopností udržet zde alespoň stabilní počet obyvatel.

Pokusit se nalézt udržitelnost a vyváženost druhého bydlení a trvale žijících obyvatel je nesnadným úkolem. Samospráva může částečně ovlivnit silný tlak na další zastavování území důležitým nástrojem, kterým je územní plán obce. Může podpořit kvalitnější život místních obyvatel přípravou nájemních prostor pro poskytování potřebných služeb. Možností je také výstavba obecních bytů, které by nabídly dostupnější bydlení pro mladé a sociálně slabší rodiny. Očekávat účinnou pomoc od státu, v jehož zájmu by mělo být, aby se pohraniční a venkovské oblasti nevysídlovaly, se nezdá moc reálné. Určitě by ale venkovským oblastem pomohlo například daňové zvýhodnění pro ty, co zde chtějí podnikat, zahájit výrobu a nabídnout pracovní příležitosti místním. Svou roli by sehrála také podpora lepší dopravní dostupnosti v podobě navýšení dopravních spojů a jejich frekvence.

Silný a prosperující venkov, jehož obyvatelé mají perspektivu a slušné podmínky pro pracovní a osobní život, určitě je veřejným zájmem a ve svém důsledku musí být výhodný také pro obyvatele měst, kteří budou raději trávit svůj volný čas v harmonickém a prosperujícím prostředí, jež jim poskytne solidní zázemí pro jejich odpočinek.

8. PŘEHLED LITERATURY A POUŽITÝCH ZDROJŮ

Odborné publikace

- Baše, M., 2006: Kulturní krajina jako evropský fenomén. In: Spurný, M. (ed.): Proměny sudetské krajiny. Nakladatelství Českého lesa: s. 26–31.
- Beneš, Z., Jančík, D., Kuklík, J., Kubů, E., Kural, V., Kvaček, R., Pavlíček, V., Pešek, J., Petráš, R., Radvanovský, Z., Suchánek, R., 2020: Rozumět dějinám. Gallery s.r.o., Pardubice, 304 s.
- Binek, J., Svobodová, H., Holeček, J., Příbylíková, A., Chabičovská, K., Galvasová, I., 2010: Synergie ve venkovském prostoru. Přístupy k řešení problémů rozvoje venkovských obcí. GaREP spol. s r.o., Brno, 120 s.
- Dejmal, I., 2006: Příběh krajiny, která přišla o hospodáře. In: Spurný, M. (ed.): Proměny sudetské krajiny. Nakladatelství Českého lesa: s. 14–22.
- Feřtek, T., 2006: Lidé ze Sudet. In: Spurný, M. (ed.): Proměny sudetské krajiny. Nakladatelství Českého lesa: s. 210–220.
- Hudečková, H., Lošťák, M., Ševčíková, A., 2005: Regionalistika, regionální rozvoj a rozvoj venkova. ČZU v Praze, Provozně ekonomická fakulta, Praha, 189 s.
- Jiříšťa, L., 2006: Krajinný ráz – společný, nebo partikulární zájem? In: Spurný, M. (ed.): Proměny sudetské krajiny. Nakladatelství Českého lesa: s. 150–159.
- Louda, J., 2008: Lidová architektura Krkonoš. Správa KRNAP, Vrchlabí, 32 s.
- Löw, J., 2003: Krátký nástin historických rámců vývoje české kulturní krajiny do roku 1945. In: ČVUT v Praze, Fakulta architektury, ústav urbanismu: Pracovní texty pro přípravu zkoušky zvláštní způsobilosti na úseku územního plánování. Praha. S. 1-24.
- Majerová, V. a kol., 2009: Český venkov 2008: proměny venkova. Česká zemědělská univerzita, Praha, 187 s.
- Ouředníček, M., Špačková, P., Novák, J. (eds.), 2013: Sub Urbs: krajina, sídla a lidé. Academia, Praha, 200 s.
- Perlín, R., Kučerová, S., Kučera, Z., (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. Geografie, 115, č. 2, s. 161–187.)
- Pilcher, H., 1991: Die alte Heimat Rochlitz im Riesengebirge. Heimatkreis Hohenelbe/Riesengebirge e. V., Marktoberdorf/Allgäu, 794 s.
- Plicka, I., 2006: Jak (ne)umíme žít v naší sudetské krajině aneb Kdysi a dnes. In: Spurný, M. (ed.): Proměny sudetské krajiny. Nakladatelství Českého lesa: s. 32–36.
- Vágner, J., Fialová, D., 2004: Regionální diferenciace druhého bydlení v Česku. Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, Praha, 286 s.

Legislativní zdroje

- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, v platném znění.
- Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, v platném znění.
- Směrnice Rady 92/43/EHS, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin.
- Nařízení vlády č. 318/2013 Sb., o stanovení národního seznamu evropsky významných lokalit, v platném znění.

Internetové zdroje

- Cejpová, I., 2018: Region a regionální identita ve vztahu k regionálnímu rozvoji (online) [cit. 2020.10.03], dostupné z <<http://kulturnistudia.cz/2018-2/2018-2-cejpova.pdf>>.
- ČSÚ, ©2021a: Velikostní skupiny obcí – počet obcí (online) [cit. 2021.01.03], dostupné z <<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=RSO08a&katalog=30829&z=T&f=TABULKA&skupId=746&pvo=RSO08a&str=v394>>.
- ČSÚ, ©2021b: Města a venkov – územní srovnání (online) [cit. 2021.01.03], dostupné z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=RSO13&katalog=30829&z=T&f=TABULKA&str=v63&evo=v554!_VUZEMI97-100H_1&c=v61~2_RP2019MP12DP31>.
- ČSÚ, ©2021c: Obce se statutem města (online) [cit. 2021.01.03], dostupné z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=RSO04&z=T&f=TABULKA&katalog=30829&str=v63&evo=v555!_VUZEMI97-100H_1>.
- ČSÚ, ©2021d: 50 největších měst v ČR podle počtu obyvatel [cit. 2021.01.03], dostupné z <<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&katalog=30829&pvokc=&pvo=RSO18&z=T>>.
- ČSÚ, ©2021e: Sčítání domů, lidu a bytů 2001 (online) [cit. 2021.02.11], dostupné z <https://www.czso.cz/staticke/sldb/sldb2001.nsf/obce/577456_opendocument>.
- ČSÚ, ©2021f: Obyvatelé podle pohlaví a podle druhu pobytu, státního občanství, způsobu bydlení, národnosti a náboženské víry v obci (online) [cit. 2021.02.11], dostupné z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=OTOB111&z=T&f=TABULKA&katalog=30814&u=v125_VUZE MI_43_577456>.
- ČSÚ, ©2021g: Rokytnice nad Jizerou (okres Semily) SLBD 2011 (online) [cit. 2021.02.11], dostupné z

- <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31288&u= VUZEMI_43_577456>.
- ČSÚ, ©2021h: Nezaměstnanost v obcích vybraného SO ORP (online) [cit. 2021.02.16], dostupné z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=ZAMD004&z=T&f=TABULKA&filtr=G%7EF_M%7EF_Z%7EF_R%7EF_P%7E_S%7E_U%7E501_null_&katalog=30853&pvoc=65&pvoch=5104&c=v3~2_RP2020MP12DPPDM>.
 - ČSÚ, ©2021ch: D4 Index stáří v roce 2005 (online) [cit. 2021.02.16], dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/xl/030703104>>.
 - ČSÚ, ©2021i: Obyvatelstvo (online) [cit. 2021.02.16], dostupné z <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/index.jsf?page=vystup-objekt-parametry&katalog=31839&z=T&f=TABULKA&pvo=DEM001D320201&sp=A&u=v1328_VUZEMI_100_3077&c=v33%7E3_RP2019&str=v1328>.
 - ČSÚ, ©2021j: Databáze demografických údajů za obce ČR (online) [cit. 2021.02.16], dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr>>.
 - ČSÚ, ©2021k: Průměrná hrubá měsíční mzda ve 4. čtvrtletí (online) [cit. 2021.02.16], dostupné z <<https://www.czso.cz/csu/xs/prumerna-hruba-mesicni-mzda-ve-4-ctvrtleti-2019>>.
 - Duffková, J., 2006: O tom, jak a proč vzniklo a (zatím) nezaniklo chatření a chalupaření v Čechách (online) [cit. 2020.10.14], dostupné z <https://janaduff.estranky.cz/clanky/sociologie-zivotniho-stylu/Duffkova_chatareni-chalupareni-v-CR.html>.
 - EU ENRD, ©2018: Chytrý venkov. Rozvoj a obnova služeb na venkově (online) [cit. 2020.12.11], dostupné z <http://eagri.cz/public/web/file/598387/Rural_Review_26_Smart_Villages_CS_V06_web.pdf>.
 - Kadlecová, V., Fialová D., 2012: Timesharing a apartmánové byty (online) [cit. 2020.10.03], dostupné z <<https://adoc.pub/timesharing-a-apartmanove-byty.html>>.
 - Klouda, L., 2020: Studie krajinného rázu národního parku a jeho ochranného pásma (online) [cit. 2020.10.11], dostupné z <<https://www.krnep.cz/pece-o-relief-a-krajiny-raz/>>.
 - Lipský, Z., 2010: Kam se ubírá česká krajina? (online) [cit. 2020.10.03], dostupné z <https://geografia.science.upjs.sk/images/geographia_cassoviensis/articles/GC-2010-4-2/14Lipsky_a.pdf>.
 - Maříková, P., 2000: Význam lokální a regionální identity na českém venkově (online) [cit. 2020.10.03], dostupné z <http://www.agris.cz/Content/files/main_files/59/137594/marikova.pdf>.

- Město Rokytnice n. J., ©2020: Opatření obecné povahy č. 1/2020 – územní opatření o stavební uzávěře (online) [cit. 2020.11.23] <<https://www.mesto-rokytnice.cz/mesto/uzemni-plany-a-studie/category/286-opatreni-obecne-povahy>>.
- MMR ČR, ©2017: Typologie strategických a prováděcích dokumentů (online) [cit. 2020.12.20], dostupné z <https://www.mmr.cz/getmedia/a8e367ae-8c84-48f2-9ce4-5484e4d5de52/Typologie-strategickych-a-provadedcich-dokumentu_final.pdf>.
- MUNI, ©2013: Vybrané kapitoly ze socioekonomické geografie České republiky (online) [cit. 2021.01.03], dostupné z <https://geography.upol.cz/soubory/lide/szczyrba/GCR2/Skriptum_SE_CR.pdf>.
- MV ČR, ©2016: Žádné slučování! Jdeme cestou spolupráce obcí (online) [cit. 2021.01.03], dostupné z <<http://www.dvs.cz/clanek.asp?id=6727354>>.
- MŽP ČR, ©2008-2020: Evropská úmluva o krajině. The European Landscape Convention (online) [cit. 2020.10.07], dostupné z <https://www.mzp.cz/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva>.
- MŽP ČR, ©2008-2020: Evropská úmluva o krajině-český text úmluvy (online) [cit. 2020.10.07], dostupné z <[https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/\\$FILE/OZV_cesky_text_EoUK_20170220.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/evropska_umluva_o_krajine_smlouva/$FILE/OZV_cesky_text_EoUK_20170220.pdf)>.
- Perlín, R., 1999: Venkov, typologie venkovského prostoru (online) [cit. 2021.01.04], dostupné z <<https://adoc.pub/venkov-typologie-venkovskeho-prostoru.html>>.
- Sociologický ústav AV ČR, ©2018: Sociologická encyklopedie (online) [cit. 2021.01.05], dostupné z <<https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Venkov>>.
- Svobodová, H., Věžník, A., 2014: Úvod do geografie venkova (online) [cit. 2020.10.03], dostupné z <https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pdf/js14/g_venkov/web/skripta/geografie-venkova-skripta.pdf>.
- ÚÚR, ©2019: Principy a pravidla územního plánování (online) [cit. 2020.09.30], dostupné z <<http://www.uur.cz/images/5-publikacni-cinnost-a-knihovna/internetove-prezentace/principy-a-pravidla-uzemniho-planovani/kapitolaD/D5-2019-05-22.pdf>>.
- Žemlička, J., 2016: Německá kolonizace? Středověká kolonizace? Kolonizace...2. část (online) [cit. 2020.10.12], dostupné z <<https://itvar.cz/nemecka-kolonizace-stredoveka-kolonizace-kolonizace-2-cast>>.

Ostatní zdroje

- Brychtová, J., Krause, J., 2003: Vyhodnocení krajinného rázu území KRNAP a jeho ochranného pásma, část Liberecký kraj, studie, 58 s. "nepublikováno". Dep.: Správa KRNAP Vrchlabí.
- Gemeinde Rochlitz an der Iser, 1910: Gedenkbuch. „nepublikováno“. Dep.: Archiv města Rokytnice nad Jizerou.
- MNV Rokytnice nad Jizerou, 1951: Obecní kronika 1951-1987. „nepublikováno“. Dep.: Archiv města Rokytnice nad Jizerou.
- SAUL s.r.o. Liberec, 2004: Územní plán Rokytnice nad Jizerou, průzkumy a rozbor. 140 s. „nepublikováno“. Dep.: Archiv města Rokytnice nad Jizerou.
- Státní okresní archiv Semily, 2002: Archiv obce Rokytnice nad Jizerou 1801-1944. „nepublikováno“. Dep.: Státní okresní archiv Semily.
- Státní okresní archiv Semily, 2009: Farní úřad Rokytnice nad Jizerou 1694-1973. „nepublikováno“. Dep.: Státní okresní archiv Semily.

Tabulky

- Tab. 1: Výměry katastrálních území a obce Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 7: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150514.pdf/ece7df5a-50d2-4339-97d5-2cc7c583c906?version=1.2>> (online) [cit. 2021.02.22] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 2: Plocha jednotlivých druhů pozemků v letech 1930 a 2019 v obci Rokytnice n. J. (URL 1: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u=VUZEMI_43_577456> (online) [cit. 2021.01.05] upravil Čížinský, 2021, Pilcher, 1991).
- Tab. 3: Věková struktura obyvatel Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 1: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u=VUZEMI_43_577456> (online) [cit. 2021.01.05] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 4: Obyvatelstvo dle pohlaví a rodinného stavu v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 3: <https://www.czso.cz/staticke/sldb/sldb2001.nsf/obce/577456_opendocument>, URL 5: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31288&u=VUZEMI_43_577456> (online) [cit. 2021.02.11] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 5: Národnostní struktura v obci Rokytnici n. J. dle ČSÚ (URL 3: <https://www.czso.cz/staticke/sldb/sldb2001.nsf/obce/577456_opendocument>, URL 4: <<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup->

[objekt&pvo=OTOB111&z=T&f=TABULKA&katalog=30814&u=v125_VUZE MI_43_577456](https://www.czso.cz/objekt&pvo=OTOB111&z=T&f=TABULKA&katalog=30814&u=v125_VUZE MI_43_577456)> (online) [cit. 2021.02.11] upravil Čížinský, 2021).

- Tab. 6: Vzdělanostní struktura v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 3: <https://www.czso.cz/staticke/sldb/sldb2001.nsf/obce/577456_opendocument>, URL 5: <[https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31288&u= VUZEMI_43_577456](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31288&u=VUZEMI_43_577456)> (online) [cit. 2021.02.14] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 7: Ekonomicky aktivní podle odvětví v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 3: <https://www.czso.cz/staticke/sldb/sldb2001.nsf/obce/577456_opendocument>, URL 6: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=OTOB114&z=T&f=TABULKA&katalog=30713&u=v101_VUZE MI_43_577456> (online) [cit. 2021.02.14] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 8: Obyvatelstvo podle ekonomické aktivity v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 3: <https://www.czso.cz/staticke/sldb/sldb2001.nsf/obce/577456_opendocument>, URL 5: <[https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31288&u= VUZEMI_43_577456](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31288&u=VUZEMI_43_577456)> (online) [cit. 2021.02.15] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 9: Podnikatelské subjekty podle převažující činnosti v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 1: <[https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u= VUZEMI_43_577456#w=>](https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31588&u=VUZEMI_43_577456#w=>)>(online) [cit. 2021.02.16] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 10: Vývoj počtu obyvatel v částech obce Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 7: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150514.pdf/ece7df5a-50d2-4339-97d5-2cc7c583c906?version=1.2>> (online) [cit. 2021.02.16] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 11: Počty obyvatel a narození, zemřelí, přistěhovalí a vystěhovalí v obci Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 8: <<https://www.czso.cz/csu/czso/databaze-demografickych-udaju-za-obce-cr>> (online) [cit. 2021.02.16] upravil Čížinský, 2021, MěÚ Rokytnice n. J., 2021).
- Tab. 12: Porovnání počtu obyvatel obce Rokytnice n. J. v kategoriích nad 65 let a do 14 let (URL 14: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=DEM03&z=T&f=TABULKA&skupId=526&katalog=30845&pvo=DEM03&pvokc=101&pvoch=40550&c=v3~2_RP2019MP12DP31#w=>> (online) [cit. 2021.03.02] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 13: Počty domů v částech obce Rokytnice n. J. dle ČSÚ (URL 7: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20537734/130084150514.pdf/ece7df5a-50d2-4339-97d5-2cc7c583c906?version=1.2>> (online) [cit. 2021.02.16] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 14: Nejvyšší čísla popisná v částech obce Rokytnice n. J. (MěÚ Rokytnice n. J., 2021, upravil Čížinský, 2021).

- Tab. 15: Počet objektů s čísly popisnými v částech obce Rokytnice n. J. k 1. 1. 2021 (Čížinský, 2021).
- Tab. 16: Domovní fond obce Rokytnice n. J. k 26. 3. 2011 dle ČSÚ (URL 5: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31288&u= VUZEMI_43_577456> (online) [cit. 2021.02.16] upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 17: Počet domů k 31. 12. 2020 v obci Rokytnice n. J. (URL 5: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=profil-uzemi&uzemiprofil=31288&u= VUZEMI_43_577456> (online) [cit. 2021.02.16] upravil Čížinský, 2021, MěÚ Rokytnice n. J., 2021).
- Tab. 18: Počty obyvatel a domů v obci Rokytnice n. J. (URL 9: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&katalog=31674&z=T&f=TABULKA&pvo=SLDHLCU&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_577456> (online) [cit. 2021.02.16] upravil Čížinský, 2021, MěÚ Rokytnice n. J., 2021).
- Tab. 19: Počet obydlených objektů v jednotlivých částech obce Rokytnice n. J. (MěÚ Rokytnice n. J., 2021, upravil Čížinský, 2021).
- Tab. 20: Průměrný počet trvale žijících obyvatel na 1 dům v obci Rokytnice n. J. (URL 9: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&katalog=31674&z=T&f=TABULKA&pvo=SLDHLCU&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_577456> (online) [cit. 2021.02.21] upravil Čížinský, 2021, MěÚ Rokytnice n. J., 2021).
- Tab. 21: Porovnání vývoje osídlení obcí Rokytnice n. J. a Jilemnice dle ČSÚ (URL 9: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&katalog=31674&z=T&f=TABULKA&pvo=SLDHLCU&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_577456>, URL 10: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLDHLCU&z=T&f=TABULKA&katalog=31674&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_577197> (online) [cit. 2021.02.21] upravil Čížinský, 2021).

Obrázky a grafy

- Obr. 1: Umístění obce Rokytnice n. J. na mapě ČR (URL 11: <<http://www.slepamapa.cz/slepa-mapa-cr-kraje.html>> (online) [cit. 2021.03.01] upravil Čížinský, 2021).
- Obr. 2: Vymezení hranic obce Rokytnice n. J. (URL 12: <<https://mapy.cz/zakladni?x=15.4685783&y=50.7430811&z=13&source=muni&id=2739>> (online) [cit. 2021.03.01] upravil Čížinský, 2021).
- Obr. 3: Panorama Lysé hory 1344 m n. m. a Kotle 1435 m n. m. (Čížinský, 2020).

- Obr. 4: Původní roubenka v Horní Rokytnici (Čížinský, 2021).
- Obr. 5: Zástavba v údolí, na pozadí hora Studená a část obce Studenov (Čížinský, 2020).
- Obr. 6: Liniové prvky historické parcelace krajiny v obci Rokytnice n. J. (URL 2: <<https://mapy.cz/zakladni?x=15.4586521&y=50.7293864&z=15&base=ophoto>> (online) [cit. 2021.02.13] upravil Čížinský, 2021).
- Obr. 7: Zrekonstruovaná roubenka v Horní Rokytnici (Čížinský, 2021).
- Obr. 8: Vzorec výpočtu indexu stáří (URL 13: <<https://www.czso.cz/csu/xl/030703104>> (online) [cit. 2021.03.02] upravil Čížinský, 2021).
- Obr. 9: Index stáří obyvatel obce Rokytnice n. J. (URL 14: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=DEM03&z=T&f=TABULKA&skupId=526&katalog=30845&pvo=DEM03&pvok=101&pvoch=40550&c=v3~2_RP2019MP12DP31#w=>> (online) [cit. 2021.03.02] upravil Čížinský, 2021).
- Obr. 10: Průměrný věk obyvatel obce Rokytnice n. J. (URL 14: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=DEM03&z=T&f=TABULKA&skupId=526&katalog=30845&pvo=DEM03&pvok=101&pvoch=40550&c=v3~2_RP2019MP12DP31#w=>> (online) [cit. 2021.03.02] upravil Čížinský, 2021).
- Obr. 11: Počet obyvatel a domů v obci Rokytnice n. J. (URL 9: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&katalog=31674&z=T&f=TABULKA&pvo=SLDHLCU&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_577456> (online) [cit. 2021.03.01] upravil Čížinský, 2021), MěÚ Rokytnice n. J. 2021.
- Obr. 12: Průměrný počet trvale žijících obyvatel na 1 dům v obci Rokytnice n. J. (URL 9: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&katalog=31674&z=T&f=TABULKA&pvo=SLDHLCU&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_577456> (online) [cit. 2021.03.01] upravil Čížinský, 2021), MěÚ Rokytnice n. J. 2021.
- Obr. 13: Počet obyvatel v obcích Rokytnice n. J. a Jilemnice (URL 9: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&katalog=31674&z=T&f=TABULKA&pvo=SLDHLCU&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_577456>, URL 10: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLDHLCU&z=T&f=TABULKA&katalog=31674&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_577197> (online) [cit. 2021.03.01] upravil Čížinský, 2021).
- Obr. 14: Počet domů v obcích Rokytnice n. J. a Jilemnice (URL 9: <https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&katalog=31674&z=T&f=TABULKA&pvo=SLDHLCU&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_577456>, URL 10:

<https://vdb.czso.cz/vdbvo2/faces/cs/index.jsf?page=vystup-objekt&pvo=SLDHLCU&z=T&f=TABULKA&katalog=31674&str=v7&u=v7_VUZEMI_43_577197> (online) [cit. 2021.03.02] upravil Čížinský, 2021).